

Dobrovolnictví ve zdravotnických onkologických zařízeních

Bc. Martina Hirtová

Diplomová práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina Hirtová**
Osobní číslo: **H180226**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Dobrovolnictví ve zdravotnických onkologických zařízeních**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti dobrovolnictví, dobrovolnických programů ve zdravotnických zařízeních a motivace k dobrovolnictví.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BRUMOVSKÁ, Tereza a Gabriela SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ. Mentoring: výchova k profesionálnímu dobrovolnictví. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-772-5.

FRIČ, Pavol a POSPÍŠILOVÁ, Tereza. Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.

MATULAYOVÁ, Tatiana, Pavlína JURNÍČKOVÁ a Jakub DOLEŽEL. Motivace k dobrovolnictví. 1. vydání. Olomouc: 2016. ISBN 978-80-244-5110-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOŠNER, Jiří a SOZANSKÁ, Olga. (2006). Dobrovolnictví a metodika práce s nimi v organizacích. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: 4. října 2019
Termín odevzdání diplomové práce: 24. dubna 2020

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.2.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá významem dobrovolnictví ve zdravotnických onkologických zařízeních. Teoretická část práce se podrobněji zabývá pojmy dobrovolnictví, dobrovolnická činnost, motivace k dobrovolnictví, onkologický pacient, onkologické zdravotnické zařízení a dále se zaměřuje na problematiku, specifika a úskalí dobrovolnické činnosti. Praktická část je věnována průběhu a výsledkům zrealizovaného kvalitativního výzkumu, formou polostrukturovaných rozhovorů. Na základě analyzovaných výsledků výzkumu jsou vyhodnoceny cíle práce.

Klíčová slova: dobrovolník, dobrovolnictví, dobrovolnická činnost, motivace, zdravotnické onkologické zařízení, onkologický pacient.

ABSTRACT

The diploma paper deals with the volunteer work (volunteering) in the health care oncology facilities. The theoretical part is in detail concentrated on the concepts of volunteering, volunteer work, volunteer's motivation, oncology patient and oncology health care facility. It also focuses on the specifics and the impediments concerning the volunteer work. The practical part deals with the performance and the results of the qualitative research that has been carried out by the means of the half-structured interviews. On the base of the analysed results the aims of work are evaluated.

Keywords: volunteer, volunteering, volunteer work, motivation, oncology health care facility, oncology patient

Velmi ráda bych poděkovala PhDr. Zuzaně Hrnčířkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za čas a velmi cenné rady, vstřícnost a ochotu, kterou mi věnovala.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Haně Františkové, s níž jsem mohla svou diplomovou práci kdykoliv konzultovat.

Moje velké poděkování patří všem účastníkům výzkumu za jejich čas, ochotu a vstřícnost při poskytnutí rozhovoru.

Tuto práci věnuji svým dětem.

Motto:

„Sami cítíme, že to, co děláme, je jenom kapka v oceánu. Ale oceánu by něco scházelo, kdyby tam ta kapka chyběla.“

Matka Tereza

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DOBROVOLNICTVÍ	12
1.1 VYMEZENÍ A TERMINOLOGIE DOBROVOLNICTVÍ.....	15
1.2 HISTORICKÝ NÁHLED NA VZNIK DOBROVOLNICTVÍ.....	23
1.3 DOBROVOLNICKÁ CENTRA A JEJICH ROLE.....	25
1.4 AKREDITACE PRO OBLAST DOBROVOLNICKÉ SLUŽBY.....	27
1.5 TEORETICKÁ VÝCHODISKA ZKOUMÁNÍ MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ.....	30
2 DOBROVOLNICTVÍ VE ZDRAVOTNICTVÍ	36
2.1 ZDRAVOTNICTVÍ JAKO OBLAST DOBROVOLNICTVÍ.....	36
2.2 HISTORIE DOBROVOLNICTVÍ VE ZDRAVOTNICTVÍ.....	38
2.3 DOBROVOLNÍK VE ZDRAVOTNICKÉM ZAŘÍZENÍ.....	39
3 DOBROVOLNICTVÍ VE ZDRAVOTNICKÝCH ONKOLOGICKÝCH ZAŘÍZENÍCH	46
3.1 SPECIFIKA, ÚSKALÍ A RIZIKA DOBROVOLNICTVÍ V ONKOLOGICKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	46
3.2 PŘÍNOS DOBROVOLNICTVÍ PRO ONKOLOGICKÉ PACIENTY A JEJICH BLÍZKÉ.....	48
3.3 MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ K PRÁCI V ONKOLOGICKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	49
3.4 VÝZNAM DOBROVOLNICTVÍ V ONKOLOGICKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	51
II II. PRAKTICKÁ ČÁST	53
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	54
4.1 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU.....	54
4.1.1 Výzkumný problém a výzkumný cíl.....	55
4.1.2 Výzkumné otázky.....	55
4.1.3 Výzkumná strategie a technika sběru dat.....	56
4.1.4 Výzkumný soubor.....	56
4.1.5 Etický rozměr výzkumu.....	57
4.2 REALIZACE VÝZKUMU.....	57
5 ANALÝZA DAT	59
5.1 SOCIODEMOGRAFICKÁ DATA RESPONDENTŮ.....	59
5.2 ZAKOTVENÁ TEORIE JAKO SHRNU TÍ VÝZKUMU.....	73
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM OBRÁZKŮ	86
SEZNAM TABULEK	87
SEZNAM PŘÍLOH	88

ÚVOD

V současném světě, který je spíše charakterizován lidskou lhostejností a netolerancí nežli účastí k osudům těžce zkoušených lidí, kteří potřebují pomoc, je fenomén dobrovolnictví brán jako pozitivní jev, vnímající nezištně pomáhat potřebným, lidskostí, tvořivostí, solidaritou a v neposlední řadě i profesionalitou. Dobrovolnictví je tedy pojímáno jako ctění tradic z minulosti, vnímáno aktuálním pohledem na změny v naší společnosti a v celém světě. Dobrovolnictví nelze brát jako oběť sebe sama ostatním lidem, ale jako přirozený projev občanské participace, smysluplnosti, zdroje získávání nových zkušeností, dovedností a obohacení v mezilidských i osobních vztazích.

Mezi nejdůležitější oblast dobrovolnictví v dnešní společnosti patří dobrovolnictví ve zdravotnictví. Význam a potřeba všestranné komplexní zdravotnické péče nezadržitelně narůstá se zvyšujícím se počtem lidí dlouhodobě chronicky nemocných a lidí s trvalým zdravotním a sociálním handicapem. Pojetí dobrovolnické spolkové činnosti v českém zdravotnictví sahá daleko do historie, ale v určité formě přetrvává do dnes. Důležitou součástí práce s dobrovolníky zajišťují dobrovolnická centra. Mezi jejich nejzákladnější poslání a přínos patří propagace a podpora dobrovolnictví ve společnosti s cílem zapojení co největšího počtu lidí do řešení krizových situací.

Každý člověk na světě je jedinečný a reaguje na zátěž spojenou s onkologickým onemocněním jinak. Toto závažné onemocnění, ve svém důsledku zasahuje nejen člověka, ale i jeho okolí. Jeho léčba je velmi náročná a sama o sobě vyvolává v lidech bezmezný strach a velkou nejistotu. Potřebnost dobrovolnictví v onkologickém nemocničním zařízení je tedy víc než důležitá. Dobrovolník v nemocnici zaujímá specifické místo. Oblast jeho podpory zdraví je mnohostranná. Dobrovolník, spojující v sobě vlastní spontaneitu, která ho motivuje a může se uplatnit při podpoře hospitalizovaného člověka, jeho rodiny, ale i personálu.

Cílem práce je nastínit problematiku dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních. Není jistě snadné stát se dobrovolníkem na tak specifickém místě, pro většinu dobrovolníků, je tato oblast velký krok do neznáma. Aspekty dobrovolnické činnosti v onkologických nemocničních zařízeních mohou ovlivnit dobrovolníky jak v soukromí, v rodině, tak i v zaměstnání. V nemalé míře mohou ovlivnit i psychiku samotného dobrovolníka. A právě proto se problematika dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních stala předmětem naší diplomové práce.

Práce je rozdělena na teoretickou část a praktickou část. Cílem teoretické části je vymezení obecných poznatků, odborné terminologie, významu a specifik z oblasti dobrovolnictví. První kapitola podává obecný náhled na dobrovolnictví, dílčí kapitoly blíže popsují oblasti dobrovolnictví, charakteristiky a motivace dobrovolnické činnosti. Druhá kapitola se zaměřuje na dobrovolnictví ve zdravotnictví, dílčí kapitoly popisují oblasti, význam a přínos dobrovolnictví ve zdravotnictví. Třetí kapitola se zabývá dobrovolnictvím v onkologických zdravotnických zařízeních, dílčí kapitoly popisují specifika, přínos a význam a úskalí dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních. Cílem praktické části práce je realizace kvalitativního výzkumu, který formou polostrukturovaných rozhovorů zjišťuje důvody, pohnutky, motivaci a význam práce dobrovolníků pro Nadační fond Pavla Novotného, který mimo jiné zajišťuje dobrovolnickou činnost u onkologických pacientů v nemocnicích a dalších zdravotnických zařízeních. Praktická část je rozdělena na dvě hlavní kapitoly, kdy první kapitola se zabývá metodologií výzkumu a jeho přípravnou fází a druhá kapitola se zabývá samotnou realizací výzkumu. Závěr práce věnujeme analýze a interpretaci zjištěných dat, které jsme získali z rozhovorů s dobrovolníky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DOBROVOLNICTVÍ

Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva - touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny (NICM, 2019).

V následujících kapitolách si podrobně vymežíme pojmosloví z oblasti dobrovolnictví a jeho terminologii a právní úpravu. Dále si popíšeme charakteristické oblasti dobrovolnictví a nahlédneme do historie. Také se budeme věnovat tomu, jakou roli a jaké poslání mají dobrovolnická centra v naší společnosti. Dále si přiblížíme výhody akreditaci pro oblast dobrovolnické služby. Také si popíšeme management dobrovolnictví. Dále si nastíníme teoretická východiska motivace dobrovolníků, zkoumání dobrovolnictví jeho význam a přínos.

Základní pojmosloví

Podle zákona o dobrovolnické službě č. 198/2002 Sb., v platném znění je:

Dobrovolník [§3] může být fyzická osoba

- a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,
- b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí,

kteřá se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu bez nároků na finanční odměnu (Zákony pro lidi, 2010-2019).

Dobrovolnická služba je podle povahy určení krátkodobá nebo, je-li vykonávaná po dobu delší než 3 měsíce, jedná se o dobrovolnickou službu, dlouhodobou (Zákony pro lidi, 2010 - 2019).

Vysílající organizace [§6], podle tohoto zákona je veřejně prospěšná právnická osoba se sídlem v České republice, která dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi smlouvu o výkonu dobrovolnické služby za podmínky, že má udělenou akreditaci (Zákony pro lidi, 2010-2019).

Vysílající organizace může být tedy: nadace, nadační fond, ústav, sociální družstvo, spolek, obecně prospěšná společnost, právnická osoba církve anebo náboženské společnosti. Vysílající organizace je povinna vydat dobrovolníkovi na jeho žádost osvědčení o vykonané dlouhodobé dobrovolnické službě (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 20).

Přijímající organizace [§4] podle tohoto zákona je fyzická osoba nebo veřejně prospěšná právnická osoba, pro jejíž potřebu je dobrovolnická služba vykonávána, způsobilá uzavřít smlouvu s vysílající organizací a schopná dostát závazkům z této smlouvy (Zákony pro lidi, 2010-2019).

Přijímající organizace může být také fyzická osoba, na ni se požadavek veřejné prospěšnosti nevztahuje. Dalšími typy přijímajících organizací mohou být státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků, státní příspěvkové organizace, příspěvkové organizace územních samosprávných celků a školské právnické osoby. Předmětem činnosti přijímající organizace může již být podnikání, přijímající organizace může mít právní formu např. a.s. anebo s.r.o., ale musí být veřejně prospěšná a dobrovolník v ní nesmí vykonávat takové činnosti, které by vykonával v rámci podnikání přijímající organizace (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 20).

Také nutno zmínit zásadní právní úpravu pro dobrovolnictví v oblasti sociálních služeb, kde dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění v § 115 a § 120 zmiňuje účast dobrovolníků dle jiných právních předpisů (s odkazem na zákon o dobrovolnické službě) a v § 100, odst. 2 stanovuje povinnost mlčenlivosti také dobrovolným pracovníkům. Jedná se o obor, do kterého se zapojuje stále více dobrovolníků (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 20-21).

Právní úprava dobrovolnictví v České republice

Dle právního stavu k 1. 4. 2018, se k dobrovolnictví v ČR vztahují ještě níže uvedené **zákony**:

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, v platném znění

- tento zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu,

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

- nový občanský zákoník umožňuje změny právních forem právnických osob soukromého práva, které se v zákoně o dobrovolnické službě vyskytují jako vysílající organizace, přičemž se změnou právní formy se neruší ani nezanikají, pouze se mění jejich právní poměry,

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění

- pouze v Hlavě III o podpoře v nezaměstnanosti uvádí výkon dobrovolnické služby na základě smlouvy jako náhradní dobu považující se za zaměstnání,

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění

- v části druhé uvádí dobrovolníka jako jednoho z pojištěnců,

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

- v § 49a zmiňuje možnost o absolvování akreditovaného vzdělávacího programu za podmínek dle jiných právních předpisů (s odkazem na zákon o dobrovolnické službě),

Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, v platném znění

- v § 6 uvádí, že působnost úřadu se vztahuje také na vysílající nebo přijímající organizace,

Zákon č. 268/2014 Sb., o zdravotnických prostředcích, v platném znění

- pouze upřesňuje, že může jít i o dobrovolníka v obecných pojmech (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 21).

Dále se k dobrovolnictví v ČR vztahují ještě níže uvedené vyhlášky:

- Z oblasti vzdělávání: vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání ze dne 9. února 2005,
- z oblasti sociálně-právní ochrany dětí: vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí ze dne 17. prosince 2012,
- z oblasti účetnictví: vyhláška č. 504/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, u kterých hlavním předmětem činnosti není podnikání, pokud účtují v soustavě podvojného účetnictví ze dne 6. listopadu 2002,
- z oblasti statistických zjišťování: vyhláška č. 373/2017 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2018 ze dne 19. října 2017 (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 21).

1.1 Vymezení a terminologie dobrovolnictví

Dobrovolnictví je v obecném hledisku dnešní společnosti také vnímáno jako služba nebo činnost, která je vykonávána svobodně, ve prospěch druhých či společnosti, bez nároku na odměnu. Podle Tošnera, Sozanské (2006, s. 23) není dobrovolnictví v lidské společnosti ničím novým. V každé kultuře a době, pomáhali ti, kteří na tom byli lépe těm, kteří měli v daný okamžik méně štěstí, byli nemocní, chudobní, či byli obětmi násilí nebo živelné katastrofy. Solidarita a pomoc člověka člověku, tvořil základ existence lidského společenství i všech světových náboženství.

Dobrovolnictví považujeme za výraz svobody, odpovědnosti a solidarity. Dobrovolnictví vnímáme jako významnou hodnotu pro další rozvoj společnosti. Důležitým úkolem je vytvořit příznivé prostředí pro rozvoj dobrovolnictví v České republice, s kvalitní infrastrukturou tvořenou zejména regionálními dobrovolnickými centry, které budou přispívat k profesionalizaci managementu dobrovolnictví a zkvalitňování dobrovolnické činnosti. Vize jsou realizovány prostřednictvím dvou globálních cílů (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 11):

- Rozvinout všechny formy dobrovolnictví v České republice a jejich regionální a oborovou dostupnost.
- Rozvinout kladný postoj české společnosti k dobrovolnictví jako k všeobecně uznávané společenské hodnotě (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 11).

Velmi zajímavá je irská definice, podle které: „**dobrovolnictví** představuje čas a energii věnovanou ve prospěch společnosti, místní komunity, jednotlivce, mimo nejbližší rodinu, ve prospěch životního prostředí a dalších. Dobrovolné aktivity osoba podniká na základě své svobodné vůle a bezplatně, s výjimkou případných náhrad výloh spojených s touto aktivitou“ (Šojdrová, 2007, s. 22).

V literatuře zabývající se dobrovolnictvím existuje řada pokusů o zpřehlednění, strukturování a kategorizaci množství přístupů ke zkoumání tohoto jevu. Přikláníme se k názoru, že perspektivy zkoumání dobrovolnických aktivit lze smysluplně řadit do tří širokých kategorií (Rochester, 2010, s. 15).

Oblasti zkoumání dobrovolnické participace

První je **nezisková perspektiva**, která nahlíží na dobrovolnictví jako na neplacenou práci, na specifický zdroj pro neziskový sektor i veřejnou správu. Badatelský zájem se orientuje

na velké neziskové organizace se zaměstnanci, manažerským řízením, s hierarchickou strukturou, které působí hlavně ve sféře veřejně prospěšných (welfare) služeb (zdravotnictví, sociální péče, školství). Z disciplinárního hlediska přitahuje především společenské vědce z oblasti ekonomie a veřejné politiky (Lyons cit. podle, 1998; Rochester, 2006, s. 4; Rochester cit. podle, 2010, s. 10-15).

Z druhé perspektivy nazvané **paradigma občanské společnosti** se dobrovolnictví jeví jako občanský aktivismus, resp. jedna z forem občanské participace. Tato perspektiva soustřeďuje náš pohled spíše na menší členské organizace, na otázky rekrutace a motivace dobrovolníků, sociálních sítí, komunitního života a vzájemné prospěšnosti. Na pozici této perspektivy se nejčastěji staví především sociologové, politologové a psychologové (Lyons cit. podle, 1998; Rochester, 2006, s. 4; Rochester cit. podle, 2010, s. 10-15).

Třetí, **volnočasová perspektiva** ukazuje dobrovolnictví jako způsob trávení volného času Stebbins (1996, 2004) spojuje v odborné literatuře na téma dobrovolnictví netradičně, dobrovolnickou činnost s pojmy jako jsou „hobby“, „koníček“ nebo „amatérská činnost“. Zkoumání dobrovolnictví z této perspektivy je především doménou sociologů.

Přehled variability pohledů na dobrovolnických činnost z jednotlivých perspektiv podle čtyř dimenzí dobrovolnictví, přibližuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 Struktura tří perspektiv nahlížení na fenomén dobrovolnictví

Dimenze	Perspektiva		
	Nezisková	Občanské společnosti	Volnočasová
1. Motivace	Altruistická – dobrovolnictví je darem, či pomoci pro méně šťastné	Komunitní, zakotvena ve sdílených potřebách nutnosti řešit společné problémy	Entuziasmus, možnost získat kvalifikaci, najít sebevyjádření, uplatnit
2. Oblasti působení	Široká škála oblastí s důrazem na oblast welfare služeb	Vzájemná podpora a kampaně i mimo welfare politiky – doprava, plánování, životní prostředí	Umění, kultura, sport a rekreace
3. Organizační kontext	Formálně strukturované, profesionalizované organizace	Asociace organizované dobrovolníky a svépomocné skupiny	Široký komplex organizací, který zahrnuje i malé komunitně založené skupiny
4. Dobrovolnická role	Rekrutace pro specifickou roli pomocníka či doplňku placeného personálu	Člen asociace, který může plnit celou škálu rolí – od vůdčí až po operativní	Výkonný pracovník, praktik, účastník plus celá škála dalších rolí (trenér, manažer apod.)

Zdroj: Rochester, 2010: 10-14, cit. podle Frič, Pospíšilová a kol., 2010, 12-13.

Model tří perspektiv zkoumání dobrovolnictví nevylučuje, že se jednotlivé perspektivy překrývají; nicméně všechny tři představují osobitý pohled na podstatu a hranice fenoménu dobrovolnictví. Ve světle jedné z nich, se dobrovolnictví jeví jinak než ve světle ostatních. Dobrovolnictví se tak vzpírá jednotné definici i jednotnému badatelskému přístupu. Situaci navíc komplikuje i jeho aktuální vývoj, který neustále posouvá hranice představ o tom, co lze do dobrovolnictví zahrnout a co už ne. Zcela evidentně se prosazuje tendence rozšiřovat chápání dobrovolnictví i za rámec individuálního chování. Nadindividuální (Durkheim) či kolektivní (institucionální) charakter dobrovolnictví lze celkem snadno objevit v různých seznamech změn charakterizujících současné dobrovolnictví. Například Elisha Evans a Joe Saxton našli devět klíčových trendů, které určují ráz dobrovolnictví v 21. století (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 18):

- **Nárůst** tzv. znalostních dobrovolníků na úkor manuálních. Dobrovolníci stále méně vykonávají „špinavou práci“, kterou nechtějí dělat placení zaměstnanci občanských organizací, jsou kvalifikovanější, častěji si svoji práci sami vybírají a kladou větší důraz na to, aby došlo k naplnění jejich očekávání, která je k dobrovolnické práci motivovala. Chtějí vědět, co z toho budou mít, resp. co jim dobrovolnická práce přinese (např. pracovní zkušenosti, kvalifikace, posílení pozice v pracovním kolektivu, překonání osamocení, získání nových přátel atd.). To znamená, že více než dříve dobrovolně pracují sami pro sebe, což je téma, které se promítá do všech ostatních trendů (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 18).
- **Vzestup** tzv. věcně stimulovaných dobrovolníků a úpadek časově stimulovaných dobrovolníků. Dnešní lidé se stále více dobrovolnický angažují pro určitou konkrétní věc, případ, či kauzu než jednoduše proto, že by měli dost volného času. Zřetelná je tendence více si vybírat, komu a kde jsou ochotni svůj čas poskytnout. Dochází k vzestupu sobeckého dobrovolníka, což je výsledek předcházejících dvou trendů. Dnešní dobrovolníci chtějí ve zvýšené míře vědět, co dostanou i co dávají; začínají se podobat placeným zaměstnancům s tím rozdílem, že nedostávají mzdu (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 18).
- **Roste potřeba profesionalizovaného dobrovolnického managementu**, který stejně jako specializovaní fundraiseri přináší zefektivnění činnosti občanských organizací (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 18).
- **Zvětšuje se role dobrovolnictví jako továrny na komunitní sociální kapitál.** V dnešním světě by lidé bez dobrovolnictví často neměli potřebu ani příležitost

poznat jeden druhého. Dobrovolnictví lidi spojuje, pomáhá jim poznávat sousedy a kolegy (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 18).

- **Nárůst mladých aktivistů a pokles mladých dobrovolníků.** Mladí lidé se sociálním povědomím jsou „proaktivní“ ve výběru toho, jak naloží se svými penězi a jakým způsobem darují svůj čas. Pouhá role dobrovolníka je neoslovuje, chtějí být aktivními občany v lokálním či globálním měřítku. Mladí pro-aktivisté se proto jen stěží nechají rekrutovat občanskými organizacemi, které přijímají podporu od státu a nepořádají kampaně (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Nárůst firemních dobrovolníků kolektivně hledajících nové zkušenosti.** Firmy pro své zaměstnance stále častěji vyhledávají dobrovolnické aktivity, které jim pomohou stmelit tým, zlepšit morálku, zakořenit do lokální komunity a dodat zaměstnancům nové a různorodé zkušenosti (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Stoupá závislost dobrovolnictví na životní dráze.** Zájem lidí o dobrovolnictví stoupá a klesá podle toho, v jaké fázi života se nacházejí – např. student, zaměstnanec bez závazků, rodič malých dětí, rodič teenagerů a dospělých dětí, důchodce (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Nastupující „produktizace dobrovolnictví“.** Tento trend je vlastně doporučovanou odpovědí občanským organizacím na všechny předcházející trendy. Občanské organizace mají z dobrovolnictví učinit součást své „marketingové strategie“, která ho standardizuje (specifikuje potřebný objem času, délku trvání, prospěšnost apod.) a zabalí do přívětivého apelu na veřejnost (Evans, Saxton, 2005, s. 44–48).

Kromě čistě individuálních charakteristik dnešních dobrovolníků, jako jsou motivace a zaměření činnosti, mluví Evans a Saxton také o institucionálních a kolektivních aspektech dobrovolnictví, tj. o managementu, marketingu a sociálním kapitálu. Podobně Mary Merrill zahrnuje mezi šest globálních trendů v dobrovolnictví zcela jednoznačně i významové, organizační a komunitní prvky (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19):

- **Časový stres.** Čas se stává vzácnou komoditou a dobrovolníci mají pocit, že pro dobrovolnickou práci ho mají k dispozici stále méně. Vyžadují tedy, aby se občanské organizace, pro něž pracují, chovaly flexibilně a přizpůsobovaly příležitosti k dobrovolnické práci jejich časovým možnostem (Frič, Pospíšilová a kol. 2010, s. 19).

- **Geografická variabilita definice a hodnoty dobrovolnictví.** Pojem dobrovolnictví se stává frází zachycující širokou škálu aktivit, což vede k nedorozuměním ohledně významu a hodnoty dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Dobrovolnické programy se koncentrují na extrémní demografické křivky.** Stále více programů se zaměřuje na vytváření příležitostí pro dobrovolnickou práci důchodců na jedné straně a mládeže na straně druhé (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Pluralizace přístupů k rekrutaci, zapojování a managementu dobrovolníků.** Dobrovolnické programy rozeznávají důležitost angažování lidí ze všech sektorů společnosti, tj. také minority a marginalizované skupiny (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 19).
- **Rozeznávání role a důležitosti reciprocity, komunity, solidarity a občanství.** Skutečná hodnota dobrovolnictví přesahuje samotný akt dobrovolné pomoci, proto reálný odhad hodnoty dobrovolnictví musí vzít do úvahy jeho dopad na komunitu a roli dobrovolnictví v rozvoji solidarity a občanství (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 19).
- **Role informačních technologií.** Hlavně internet přináší nové formy síťování a sociálních propojení, které umožňují on-line dobrovolnický servis, čímž se zvyšuje dostupnost a flexibilita dobrovolnictví (Merrill, 2006, s. 9-13).

Výše uvedené dva příklady popisu aktuálních trendů dobrovolnictví poukazují na to, že dobrovolnická participace je neodmyslitelně spojena s určitou sociální strukturou, organizací, morálkou a kulturou, které spoluutvářejí fenomén dobrovolnictví a dodávají mu jeho dobovou specifičnost a společenský význam. Omezení zkoumání tohoto jevu jen na izolované individuální aktivity se proto jeví jako nepřiměřené zjednodušování skutečnosti (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 20).

Také Tošner, Sozanská (2006, s. 36) předkládají k terminologii dobrovolnictví několik pojmů, které s dobrovolnictvím souvisejí a běžně se používají. První je **dobročinnost**, někdy se používá pojem **filantropie**, kterou slovník cizích slov, (Kolektiv, 1998), definuje jako, lidumilnost, dobročinnost, pomoc sociálně slabým, Dobročinnost dále považujeme za jednu z občanských cností, která v naší západní kultuře má své kořeny, bez ohledu na to zda jsme věřící nebo ne, v křesťanské a ještě možná hlouběji židovské morálce (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36).

Na rozdíl dobrovolnictví se od jiných typů prosociálního chování odlišuje dlouhodobostí a tím, že je plánované (Penner, 2002 cit. podle Frič, Pospíšilová, 2010). Pro dobrovolnou činnost, která se zaměřuje převážně na rodinu a rodinné příslušníky, příbuzné, sousedy, můžeme použít pojem **občanská výpomoc**, někdy také **sousedská výpomoc**. Pro dobrovolnickou činnost, která probíhá obvykle v rámci, komunity, která je vytvořena v obci, sportovních skupinách, klubech atd. používáme termín **dobrovolnictví vzájemně prospěšné** (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36).

Dobrovolnictví, na němž staví neziskové organizace a které organizují také dobrovolnická centra, nazýváme jako **veřejně prospěšné dobrovolnictví** (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36).

Charakteristické oblasti dobrovolnictví

- Dobrovolnictví při práci s dětmi, mládeží a podpora rodiny,
- podporování nebo ochrana osob znevýhodněných a zdravotně postižených,
- dobrovolnictví ve zdravotnictví, poskytování a ochrana zdraví,
- dobrovolnictví v sociálních oblastech,
- dobrovolnictví při mimořádných událostech, pomoc při živelných katastrofách,
- ochrana životního prostředí, v ekologii, ochrana ohrožených a zraněných zvířat,
- firemní a podnikové dobrovolnictví,
- charitativní činnost,
- mezinárodní dobrovolnická spolupráce,
- pomoc cizincům v České republice,
- dobrovolnictví ve sportu a kultuře,
- vzdělávání, školení, osvěta (Tošner, Sozanská, 2006, s. 41-43),
- dobrovolnictví ve veřejné správě,
- dobrovolnictví v církvích a náboženských společnostech,
- virtuální dobrovolnictví (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018).

Management dobrovolnictví

Pod pojmem management dobrovolnictví se rozumí plánování, organizování, koordinování, hodnocení a oceňování činnosti dobrovolníků. Obsahuje následující aktivity:

- Výběr dobrovolníků a jejich přiřazení k vhodné činnosti.
- Popis dobrovolnických činností, jejich práv a povinností.
- Ocenění dobrovolnické činnosti.
- Evaluace vlivu dobrovolnické činnosti na organizace využívající dobrovolníky.
- Odborné školení dobrovolníků a vytváření příležitosti pro jejich další rozvoj.
- Školení pro zaměstnance pracující s dobrovolníky.
- Pravidelný sběr dat o výkonu dobrovolnické činnosti, vedení databáze.
- Pravidelné supervize, setkávání a komunikace s dobrovolníky.
- Uzavírání pojištění odpovědnosti pro ochranu dobrovolníků (Rozvoj dobrovolnictví v ČR).

Získávání dobrovolníků

Dobrovolnická činnost je proces, na kterém se podílejí všechny zúčastněné strany, a není výlučně otázkou schopnosti koordinátora, ale celé organizace, jak přijme dobrovolnictví za své. V případě jejich získávání, však záleží právě na tvořivosti samotného koordinátora, jakým způsobem bude postupovat při získávání dobrovolníků pro jednorázovou akci, jinak pro opakovanou, a hlavně pro dlouhodobou spolupráci (Tošner, Sozanská, 2006, s. 77).

Nejčastěji používané formy získávání dobrovolníků:

- **Leták, plakát, vývěska**, velmi často používaný způsob, jak informovat veřejnost o tom co se děje a proč jsou potřeba dobrovolníci. Jedná se však o málo efektivní způsob jejich získávání, který by měl být doplněn vždy dalšími formami (Tošner, Sozanská, 2006, s. 78).
- **Místní tisk, regionální rozhlasové či televizní vysílání**, práce s těmito médii, by mělo být prioritou každé organizace, protože jejich prostřednictvím se informace dostanou tam, kde je třeba. Informace v médiích jsou důležitým pozadím, pro cílené akce, umožňují propagaci činnosti a zprostředkovávají i přímý kontakt s potenciálními dobrovolníky (Tošner, Sozanská, 2006, s. 78).

- **Náborová akce**, cílené získávání dobrovolníků pro určitou konkrétní činnost, často spojená s akcí, u které se předpokládá velký zájem veřejnosti – koncerty, výstavy, veletrhy, festivaly apod. (Tošner, Sozanská, 2006, s. 78).
- **Spolupráce s dobrovolnickými centry**, s institucemi podobného typu se setkáváme především ve větších městech. Je zde větší možnost připravit cílenou kampaň na získávání dobrovolníků (Tošner, Sozanská, 2006, s. 78).
- **Střední a vysoké školy**, studenti jsou u nás vděčným zdrojem dobrovolníků, jsou otevření, přímí a dychtiví po nových zkušenostech a přibývá tedy nabídek na využití jejich volného času. K jejich získávání však nestačí vývěska na nástěnce, ale je třeba přijít mezi ně a po dohodě s pedagogy přímo do vyučování, nebo pro ně připravit speciální akci, kde je jim předvedena činnost, seznámení s dobrovolnictvím (Tošner, Sozanská, 2006, s. 78).
- **Osobní kontakty**, jsou z nejčastěji využívaných forem získávání dobrovolníků přes příbuzné a známé. Je to způsob velmi efektivní, ale časově velmi náročný a okruh známých se brzy vyčerpá. Pro malou neziskovou organizaci je to ale nejpřirozenější a nejjednodušší forma, jak začít s dobrovolnictvím (Blažeková, 2000).
Pro zdárný příliv dobrovolníků je velmi důležité tyto formy získávání dobrovolníků kombinovat. Někteří dobrovolníci mají svoje konkrétní představy již před vstupem do organizace. Mají potřebu konat cokoliiv dobrého, ale nevědí, jak a kde mohou být nápomocní. S každým zájemcem je potřeba postupovat individuálně a mít na paměti jak jeho motivy a zájmy, tak i potřeby organizace (Tošner, Sozanská, 2006, s. 80).

Takřka vždy platí pravidlo “trychtýře”. Pokud v kampani oslovíte tři sta lidí, počítejte s tím, že na informační schůzku jich přijde okolo jednoho sta. Z nich se výcviku zúčastní dvacet zájemců a z těch se dobrými dobrovolníky stane patnáct, což lze považovat za velmi dobrý výsledek (Novotný, Stará a kolektiv, 2002).

Typologie dobrovolnictví

S typologií dobrovolnictví se setkáváme u Šormové, Klégrové (2006) a Tošnera, Sozanské (2006). Autoři zdůrazňují jednak hledisko času, dle kterého rozlišují dobrovolnictví **jednorázové** (při kampaních, sbírkách, benefičních koncertech apod.), které se pořádají několikrát do roka. Tyto akce jsou zároveň vhodnou formou k získávání nových dobrovolníků či ke spolupráci s příznivci organizace, kteří ale nemají víc času než několikrát ročně. V tomto případě nemusí být činnost dobrovolníka příliš formalizovaná, dohoda

o jeho pomoci bývá jen ústní (Tošner, Sozanská, 2006, s.). A **dlouhodobé**, které je poskytováno opakovaně a pravidelně, jedná se často o formu dobrovolnického závazku, který je splnitelný pro dobrovolníka a užitečný svojí pravidelností pro organizaci. Vyplatí se mít sepsanou dohodu o spolupráci mezi dobrovolníkem a organizací (Tošner, Sozanská, 2006, s.).

Šormová, Klégrová (2006) přicházejí také s typologií z hlediska zaměření na dobrovolnou občanskou výpomoc, kde se jedná o **spontánní výpomoc** v rámci bližních, **dobrovolnictví vzájemně prospěšné**, které probíhá mezi členy komunity sdílejícími stejné zájmy či **veřejně prospěšné dobrovolnictví**, což je pevně vymezená organizovaná činnost, probíhající pod záštitou neziskové organizace.

Tošner, Sozanská (2006) navíc dělí dobrovolnictví dle historického vývoje na **evropský a americký model**:

Evropský model dobrovolnictví – komunitní, kdy se setkávají dobrovolníci spontánně v přirozeném prostředí, jakým jsou dětské, církevní nebo sportovní organizace, ve kterých jsou hlavním nosným prvkem přátelské vztahy Tošner, Sozanská (2006, s. 38).

Americký model dobrovolnictví – manažerský, kdy dobrovolníky vedou profesionální dobrovolnická centra, která vyhledávají občany, kteří chtějí pomáhat a nabízejí jim dobrovolnictví v různých oblastech a organizacích. Centra jsou řízena profesionály, kteří jsou empatictí, asertivní a emočně inteligentní Tošner, Sozanská (2006, s. 38).

Ve světě existuje mnoho asociací, které jsou si blízké názorově a obsahově. Navzájem se snaží vytvářet mezinárodní sítě, které svým vlivem, významem a posláním daleko převyšují lokální charakter. Mezi nejznámější patří například mezinárodní Červený kříž, Červený půlměsíc, mezinárodní ekologická organizace Greenpeace, ale také mezinárodní organizace, které spojuje náboženský základ Tošner, Sozanská (2006, s. 25-27).

1.2 Historický náhled na vznik dobrovolnictví

Kořeny dobročinnosti a humanitárních aktivit na území dnešní ČR sahají k samotným začátkům českých dějin a jsou neodmyslitelně svázány s působením křesťanské filosofie. Charitativní činnost vycházela z křesťanského milosrdenství a z učení o lásce k bližnímu. Týkala se především péče o chudé, sirotky, staré lidi a zdravotně postižené osoby. Již od 13. století vznikaly rovněž nadace, které byly zaměřeny na zprvu zejména na podporu církvi a duchovního vzdělávání. Šlo v první řadě o různá založení chrámů, klášterů, dotace

na zařízení a udržování oltářů, kaplí apod. Časté byly mešní nadace, to jest složení určitého obnosu, jímž bylo zabezpečeno pravidelné sloužení mší. Jiným a velmi častým typem nadací byly nadace studijní, jež měly umožnit studia nemajetným studentům (Frič, 2001, s. 2).

Nový impuls pro rozvoj spolkové činnosti přineslo období Národního obrození navazující na proces obecné modernizace a liberalizace veřejného života v éře pozdního absolutismu. Vlastenecké snahy o kulturní a politickou emancipaci, sebou přinesly i nebývalý nárůst společností, nadací spolků, které podporovali rozvoj národní kultury, umění vědy a vzdělávání. K nim lze přičíst i spolky hasičů, tělocvičné a okrašlovací spolky, pěvecké sbory, a pod, které významně přispěly k občanské strukturalizaci, tehdejší společnosti (Frič, 2001, s. 2).

Některé z nich v určité podobě přetrvávají do dnes – Hlávkova nadace, spolek Mánes, Sokol aj. Současně s těmito obrozeneckými aktivitami, a v některých případech i dříve, vznikaly v Českém království obdobné organizace německé, židovské a další, které byly také postaveny na dobrovolné spolupráci a pomoci (Tošner, Sozanská, 2006, s. 29).

Po vzniku Československa se dobročinnost ještě rozvinula, Dobrovolné organizace zahrnovali škálu organizačních forem: soukromé, obecní, náboženské, národnostní až po spolky s charakterem polooficiálním, které měly poměrně široké kompetence (např. zemské a obecní péče o mládež, Československý červený kříž, Masarykova liga proti TBC) (Tošner, Sozanská, 2006, s. 29-30)

Vývoj byl přerušen nejprve německou okupací a později vznikem socialistického státu. Tradice dobrovolné práce, byla za totalitního režimu násilně přerušena a činnost všech forem nezávislých organizací byla cílevědomě a systematicky redukována nebo zcela podřízena politickému vedení státu a komunistické strany a podléhala přísné kontrole. Všechny organizace musely být sdruženy v tzv. Národní frontě. V rámci tažení proti církvím byly od roku 1951 systematicky rušeny všechny jejich charitativní a sociální organizace (Tošner, Sozanská, 2006 s. 30).

V roce 1969 zaznamenáváme určité nadechnutí, ale zásadní a skutečná aktivizace a obnova občanských aktivit v našich zemích se začíná psát po listopadu 1989, kdy byly vydány příslušné zákony, které vedly k možnosti sdružování občanů, zákon č. 83/1990 sb., k možnosti svobodné náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, zákon č. 248/95 sb., o obecně prospěšných společnostech, zákon č. 227/97 sb., o nadacích

a nadačních fondch, a novela občanského zákoníku, ve které se hovoří o zájmových sdruženích (Tošner, Sozanská, 2006, s. 30).

Podle Tošenovského, Sozanské (2006, s. 30-31) po roce 1989 došlo v České republice k nebývalému rozvoji neziskového sektoru, byly obnoveny spolky a sdružení potlačené minulým režimem, řada z nich získala v rámci restitucí původní majetek a mohla pokračovat v činnosti. Také vedle nich vzniklo mnoho nových neziskových organizací, které neměly žádný majetek a ani žádnou šanci ho získat a stavěly svoji činnost na lidském nadšení a pomoci dobrovolníků.

1.3 Dobrovolnická centra a jejich role

Profesionalizaci práce s dobrovolníky, či spíše styl řízení dobrovolníků měříme jednak přítomností určitých formálních prvků, jako je vstupní interview, vyžadování referencí, uzavření smlouvy a popis práce, a jednak přítomností formálních praktik, které také definují dobrovolnictví jako profesionální činnost, tj. školení dobrovolníků, přítomnost koordinátora dobrovolníků (vedle *fundraisingu* jedna z dalších neziskových profesí) a zprostředkování dobrovolníků profesionálním **dobrovolnickým centrem** (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 116).

Podle Tošnera, Sozanské (2006, s. 100) je základním posláním dobrovolnických center propagace a podpora myšlenky dobrovolnictví ve společnosti a spolupráce s neziskovými organizacemi v regionu s cílem zapojení co největšího počtu obyvatel do řešení problémů komunity.

Dobrovolnická centra svá poslání realizují těmito základními činnostmi:

Spolupráce s masmédií, obcemi, samosprávami i státními orgány, např. Národní dobrovolnické centrum HESTIA intenzivně pracuje s Českou televizí, kde kromě zpráv informuje diváky o aktuálních dobrovolnických projektech. Ve spolupráci se sdružením ECONNECT a Jahoda, nastartovala HESTIA činnost internetových stránek věnovaných dobrovolníkům o dobrovolnictví (www.dobrovolnik.cz), včetně jejich anglické verze (www.volunteer.com). Regionální centra se podílejí na spolupráci s obcemi, okresnímu úřady, ministerstvy a Parlamentem ČR. Novou výzvou se stala pro regiony spolupráce s krajskými hejtmany a zastupitelstvy jednotlivých krajů (Tošner, Sozanská, 2006, s. 100-101).

Vlastní dobrovolnické programy, které řeší aktuální problémy v komunitách, např. program pro nezaměstnané absolventy středních a vysokých škol, preventivní program pro děti Pět P či program dobrovolníci v nemocnicích a v domovech pro seniory, nově také programy podporované Nadací rozvoje občanské společnosti přinášející dobrovolnictví do škol žákům a studentům i pedagogům, ale i další obdobné potřebné programy (Tošner, Sozanská, 2006, s. 101).

Spolupráce s regionálními partnery, obvykle neziskovými organizacemi, respektive s ostatními dobrovolnickými centry a programy. Dobrovolnická centra vedou databáze organizací, které pracují nebo by chtěly s dobrovolníky spolupracovat a lidí kteří se o dobrovolnickou činnost zajímají. Součástí činností center jsou dobrovolnické jednorázové akce spojené s charitativní činností a nejrůznější aktivity zaměřené a směřované na vyhledávání nových dobrovolníků (Tošner, Sozanská, 2006, s. 101).

Vzdělávání a výzkum centra realizují diskusní kluby a semináře pro neziskové organizace, výcviky dobrovolníků a koordinátorů dobrovolníků i dlouhodobé kurzy, v nichž je dobrovolnictví jedním se stěžejních témat. Intenzivní je také spolupráce dobrovolnických center s univerzitami, např. Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy. Podobně se rozvinula i spolupráce s vyššími odbornými školami např. v Kroměříži, v Českých Budějovicích, Brně. Pracovníci center vedou ročníkové i diplomové práce studentů věnované dobrovolnictví, dobrovolnické činnosti a problematice (Tošner, Sozanská, 2006, s. 101).

Mezinárodní spolupráce je pro zvýšení statutu dobrovolnictví velmi důležitým propojením s mezinárodními dobrovolnickými organizacemi, včetně účasti na mezinárodních konferencích či mezinárodních dobrovolnických projektech. Informace a zkušenosti z účasti přenáší dobrovolnická centra do vlastní pracovní činnosti a formou konferencí a seminářů je poskytují a předávají dalším organizacím (Tošner, Sozanská, 2006, s. 101).

Typy dobrovolnických center

Podle Tošnera, Sozanské (2006, s. 102), je při organizování dobrovolnictví důležité zvažování dvou základních přístupů, **manažerského a komunitního**. Na jedné straně stojí míra spontaneity a tvořivosti dobrovolníků, tedy jejich rozhodnutí, kdy a na co se chtějí soustředit. Na straně druhé stojí míra pravidel, kterým se dobrovolníci musí podřídit, aby jeho činnost byla organizaci prospěšná a nenarušovala chod. Doporučují hledat rovnováhu mezi oběma přístupy.

Vedle toho Novotný, Stará a kol., (2002) nám nabízí pohled na existující dva modely, jak realizovat dobrovolnické programy v nemocnici, **model interní** a **model smíšený**. **Model interní** znamená, že dobrovolnický program organizuje nemocnice sama podle svých potřeb. Zatímco **smíšený model** spočívá v tom, že nemocnice spolupracuje s dobrovolnickým centrem, které funguje samostatně jako nestátní nezisková organizace (NNO) a dobrovolnický program je realizován na základě smluvního vztahu mezi nemocnicí a NNO. Partnerem pro nemocnici může být jak regionální dobrovolnické centrum, tak organizace, která realizuje i jiné dobrovolnické programy. Tento model se nazývá smíšený, protože je zapotřebí spolupráce nemocnice s NNO. Pro kvalitní fungování tohoto modelu je třeba dobrá komunikace a spolupráce mezi nemocnicí a NNO, rozdělení kompetencí, zodpovědnosti a rolí na obou stranách (Novotný, Stará a kol., 2002).

Vzorec dobrovolnictví vyjadřuje konzistentní vnitřní vztahovou strukturu tohoto jevu vytvořenou podle určité logiky v daném případě odvozené od vzorce, který podle teorie modernizace platí pro celou epochu vývoje západních společností (Huntington, 1968, s. 93).

1.4 Akreditace pro oblast dobrovolnické služby

Pouze některé neziskové organizace pracující s dobrovolníky mají akreditaci k dobrovolnickému programu udělenou Ministerstvem vnitra ČR, to znamená, že jsou povinny řídit se zákonem o dobrovolnické službě. Jsou také oprávněny uzavírat se zájemci smlouvy o dobrovolnické službě a vyslat je po uzavření smlouvy do přijímajících organizací (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 18).

Obecně lze říci, že hlavním cílem právní úpravy je profesionalizace a nastavení standardů činnosti nestátních neziskových organizací v oblasti dobrovolnictví (Rozvoj dobrovolnictví v ČR, 2018, s. 18).

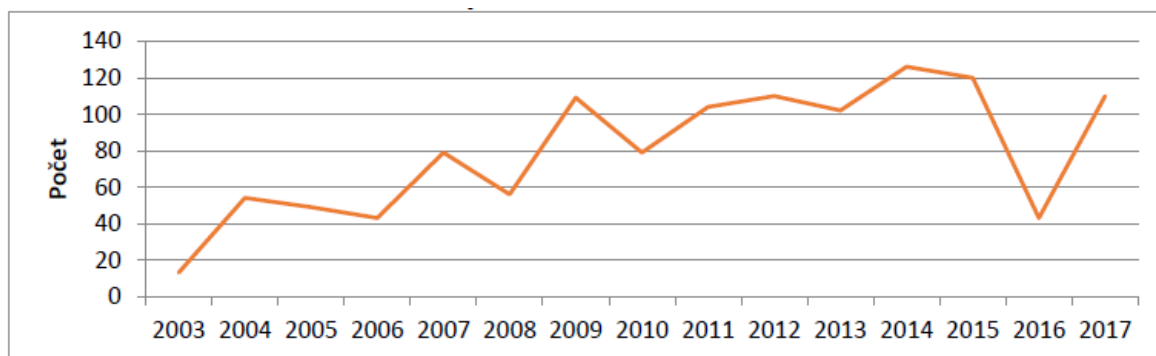
Termín akreditace (akreditační program) v oblasti dobrovolnické služby znamená, že Ministerstvo vnitra uděluje akreditaci na návrh akreditační komise složené po 1 zástupci Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva kultury, Ministerstva financí, Rady vlády pro nestátní neziskové organizace; akreditační komise je poradním orgánem ministerstva (Zákony pro lidi, 2010 - 2020).

Ministerstvo udělí akreditaci podle odstavce 1 vysílající organizaci, která je spolkem, nadací, nadačním fondem, ústavem, sociálním družstvem, obecně prospěšnou společností, církví nebo náboženskou společností nebo právnickou osobou církve nebo náboženské společnosti evidovanou podle zákona upravujícího postavení církví a náboženských společností, je bezúhonná a doloží, že je schopna s ohledem na kvalifikační složení svých orgánů, zaměstnanců nebo členů, konkrétní projekty nebo programy dobrovolnické služby a finanční způsobilost organizovat přípravu a provádění dobrovolnické služby a plnit další povinnosti vyplývající z tohoto zákona. Akreditace se uděluje na dobu 4 let (Zákony pro lidi, 2010 - 2020).

Typy právnických forem dobrovolnických organizací, které mohou požádat o akreditaci dobrovolnického programu:

- spolky,
- pobočné spolky,
- nadace,
- nadační fondy,
- ústavy,
- sociální družstva,
- obecně prospěšné společnosti,
- církve nebo náboženské společnosti nebo právnické osoby církve nebo náboženské společnosti (Zákony pro lidi, 2010-2020).

Obrázek č. 1. Počet akreditací udělených v letech 2003 až 2017

Zdroj: MVČR, 2003-2017

Výhody akreditovaných organizací:

- Akreditované organizace mohou žádat Ministerstvo vnitra o státní dotaci na pojištění dobrovolníků a na část nákladů spojených s evidencí dobrovolníků, přípravou a výkonem dobrovolnické služby.
- Organizace, ve kterých vykonávají činnost dobrovolníci vyslaní akreditovanou vysílající organizací podle zákona o dobrovolnické službě, mohou uplatnit hodnotu činnosti těchto dobrovolníků v rámci vlastního podílu (dofinancování) na nákladech projektu, na které žádají o státní dotace u vybraných ústředních orgánů.
- Akreditované organizace mohou snáze vytvořit podmínky pro dobrovolnickou činnost nezaměstnaných evidovaných u úřadu práce.
- Akreditované organizace mohou snáze získávat dobrovolníky, kteří dávají přednost vyššímu stupni právní ochrany a předem stanoveným pravidlům. Akreditace je určitou známkou kvality (HESTIA, 2020).

Výhody pro dobrovolníky v akreditovaných organizacích:

- Dobrovolník v akreditované organizaci má smluvně zaručené postavení, je pojištěn proti škodám na zdraví a na majetku.
- Dobrovolníkovi v případě, že jeho činnost přesáhne více jak 20 hodin v kalendářním týdnu, může být státem hrazeno pojistné veřejného zdravotního pojištění po dobu výkonu služby, dále mu může organizace hradit důchodové pojištění stanovené z minimálního vyměřovacího základu.
- Dobrovolník má nárok na poskytnutí kvalitní přípravy k výkonu dobrovolnické činnosti, může absolvovat školení a být odborně veden koordinátorem dobrovolníků nebo jím pověřenou kontaktní osobou v místě výkonu dobrovolnické služby.
- Dobrovolník má nárok na poskytnutí pracovních prostředků a ochranných pomůcek.
- Vysílající organizace může dobrovolníkovi hradit cestovní výdaje, ubytování, stravu.
- Součástí každého akreditovaného dobrovolnického programu by měla být i pravidelná supervize (HESTIA, 2020).

1.5 Teoretická východiska zkoumání motivace dobrovolníků

Stát se dobrovolníkem znamená překonat řadu bariér a samotná dobrovolnická práce vyžaduje vydávat určité penzum energie a času potřebného pro řešení pracovních úkonů. Ne každý je schopen a ochoten tyto bariéry překonat a věnovat dobrovolnické práci čas a energii. Tato dimenze vyjadřuje charakter a typickou strukturu hodnot, které stojí v pozadí rozhodnutí (potenciálních) dobrovolníků pracovat pro OOS (organizace občanské společnosti), svého souseda nebo přítele apod. bez nároku na odměnu. Zaměření analýzy na tuto dimenzi dovoluje srovnávat motivace různých typů dobrovolníků (Frič, Pospíšilová a kol. 2010, s. 31).

Motivace je stav, který aktivuje chování člověka a dává mu směr. Subjektivně je motivace vnímána jako vědomá touha – touha po jídle, pití, sexu. Ve většině případů se můžeme rozhodnout, zda se těmito touhami necháme vést, nebo ne. Dokážeme se donutit, abychom se vzdali předmětu touhy, a dokážeme se i donutit dělat něco, co dělat nechceme nebo se nám to dokonce příčí. Pravděpodobně se můžeme také vědomě rozhodnout, že nebudeme myslet na to, čemu nechceme podlehnout. Avšak ovládat vlastní motivaci je zdaleka obtížnější – snad dokonce nemožné (Nolen-Hoeksema a kol., 2012, s. 420).

V zásadě je možné konstatovat, že na motivaci dobrovolníků, nahlízejí výzkumníci z **psychologické nebo sociologické perspektivy**, které představují různé porozumění chování dobrovolníků.

Psychologická perspektiva vychází z předpokladů, že lidé mají určité psychické potřeby, které se usilují uspokojovat určitým chováním (Matulayová, Jurníčková, Doležal a kol., 2016, s. 10). Jednu z mnohých definic motivace vymezuje Reykowski (1977) jako proces psychické regulace, na kterém závisí směr lidské činnosti i množství energie, kterou je člověk ochotný obětovat pro splnění určitého cíle, jenž vyjadřuje nějakou vnitřní potřebu člověka. Podstatou procesu motivace je zaměření a aktivace jedince. Základním východiskem motivace je potřeba (Nakonečný, 1997). Chování lidí je vždy motivováno komplexem potřeb. Kromě potřeb jsou pro motivaci důležité hodnoty. Motivace úzce souvisí s celou osobností, duchovní dimenzí osobnosti, poznávacími procesy, volným rozhodováním apod. V průběhu života se vytváří relativně stálý soubor motivů, který se označuje jako hodnotový/ motivační nejenom emocemi a očekávanými hodnotami, ale opírá se i o minulou zkušenost (Matulayová, Jurníčková, Doležal a kol., 2016, s. 10).

Sociologická perspektiva upozorňuje na význam vlivu sociálního a kulturního prostředí, na společenský kontext důvodů, proč lidé pomáhají. Poznání nějakého konečného výčtu motivů podle sociologů není dostačující. Důležité je, jak si lidé vysvětlují svou vnitřní potřebu pomáhat (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 10). V souvislosti se sociologickou perspektivou se často uvádí koncept sociálního kapitálu. Pro lidi je dobrovolnictví příležitostí zařadit se do společnosti, setkávat se s lidmi, navazovat nové kontakty. Zejména pro komunitní dobrovolníky je důležité sdílení společné identity a osudu, důvěra a silné sociální vazby (Frič, Pospíšilová a kol., 2010a).

Frič, Pospíšilová a kol. (2010) blíže objasňují **normativní motivaci** – lidé jsou v rámci socializace motivováni snahou získat společenské uznání dodržováním norem. Hodnoty poskytují nejširší vodítko pro sociální chování, ale nevedou přímo ke specifickému chování, musí být doplněny normami, jež jsou sociálně podmíněny a legitimovány (Musick, Wilson, 2008, in Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 85). Dále uvádí tři základní normy, které motivují lidi k dobrovolnické participaci, když citují Musicka s Wilsonem (2008, cit. podle Frič, Pospíšilová, a kol. 2010, s. 85):

- **Norma generalizované reciprocity**, povinnost splatit svůj dluh z minulosti, očekávání, že pomoc druhým bude oplacena,
- **norma spravedlnosti**, povinnost potírat nespravedlnost i v zastoupení těch, kteří se nemohou adekvátně bránit,
- **norma sociální zodpovědnosti**, povinnost pomáhat druhým lidem v nouzi.

Pro normativní motivaci je podstatné, že se dobrovolníci ztotožnili s určitými hodnotami (např. solidarity, sociální spravedlnosti a zodpovědnosti) a ideálem ctnostného člověka v určitém kulturním kontextu. Na druhé straně samotná participace na dobrovolnických aktivitách je často sociální normou, je odměňována reputací dobrovolníka a společensky oceňována. Dobrovolnická aktivita je vnímána jako přidaná hodnota například při hledání zaměstnání nebo ucházení se o studium na určitých typech vysokých škol (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 11).

Slovo motivace je odvozeno od latinského slova *movere*, což v překladu znamená „hýbat“ či „pohybovat se“ a používá se také pro všechny podněty, které vedou k určitému chování. Všechny nalezené definice shodně poukazují na to, že se jedná o **vnitřní sílu**, která vyjadřuje touhu a vůli člověka vyvinout určité úsilí vedoucí k dosažení subjektivně významného cíle.

Motivace je **vztažena k chování**, respektive k jeho projevům, které se nazývají motivované jednání (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 18).

Významným rysem motivace je podle Bedrnové, Nového a kol. (2002) její současné působení ve třech dimenzích:

- 1) Orientace (směr, kterým působí).
- 2) Intenzita (vynaložené úsilí a možnosti energie).
- 3) Persistence (míra schopnosti jedince překonávat nejrůznější vnitřní a vnější překážky, které brání v uskutečňování motivovaní činnosti).

Tyto roviny poukazují na to, že je motivace dynamický proces, který se působením různých vlivů proměňuje v čase. Na počátku tohoto procesu stojí potřeba (případně stimul vytvářející pocit potřeby) a na jeho konci cíl. Cíl je chápán jako obraz budoucího stavu, ke kterému jedinec směřuje nebo kterému se snaží vyhnout (Výrost, Slaměník, 2008).

Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol. (2016, s. 18), definují motivaci k dobrovolnictví jako dynamický vnitřní proces podněcující jednotlivce k určitému chování, jednání nebo činnosti a dodávají, že mezi nejčastěji uváděné zdroje motivace patří potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály.

V současnosti se v psychologickém výzkumu motivace k dobrovolnictví prosadil multifaktoriální model. Rozšířeným a ve výzkumech často využívaným je Volunteer Function Inventory – VFI (Inventář dobrovolnických funkcí), který sestavil Gil Clary a Mark Snyder se svými spolupracovníky. Vychází z funkcionální teorie, která předpokládá, že lidi k angažovanosti v dobrovolnických aktivitách motivuje jejich přesvědčení, že toto jejich chování jim umožní uspokojit jejich psychologické potřeby (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 13).

VFI byl testován ve více empirických výzkumech a postupně upravován. Ukázalo se, že existuje šest relativně stabilních motivátorů asociovaných s dobrovolnickou prací. VFI obsahuje tedy šest kategorií funkcí, kterým zodpovídají určité motivace (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 14):

- **Hodnotová funkce**, motivace vyjádřit nebo realizovat hodnoty jako je humanismus, pomoc méně šťastným,
- **funkce porozumění**, motivace učit se, získat nové zkušenosti v činnostech, které představují fyzickou nebo psychickou výzvu,

- **společenské funkce**, motivace uspokojit potřebu žít ve společenství, být členem určité skupiny, navazovat vztahy, ale i získat společenské uznání,
- **kariérní funkce**, motivace získat pracovní zkušenosti důležité pro kariéru nebo pracovní kontakty,
- **protektivní funkce**, motivace vypořádat se s vnitřními konflikty, problémy, nejistotou, řešit své osobní problémy, ale i emocionální potřeba být užitečný,
- **funkce osobnostního rozvoje**, motivace posílení sebedůvěry, sebevědomí, sebeúcty nebo motivace lepšího sebepoznání (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 14).

V zásadě je možné konstatovat, že bez ohledu na velikost výzkumných souborů, sociodemografické charakteristiky respondentů nebo použitá metodologická východiska výzkumy dlouhodobě ukazují, že lidé jsou k dobrovolnické činnosti motivováni hodnotami (pomoc lidem, solidarita) a zájem zlepšit věci. Nezanedbatelná je i motivace související s osobním rozvojem a potřebou aktivně a smysluplně trávit volný čas (Matulayová, Jurníčková, Doležel a kol., 2016, s. 14).

Dobrovolnictví není zadarmo, ale vyplatí se všem. Motiv, proč někomu zadarmo ve svém volném čase pomáhat, mohou být různé. Dobrovolník není pouze bláznivý idealista nebo přehnaný obětavec, ale především lidská bytost, která má své potřeby a důvody (KOUS. CZ, 2020).

Dobrovolníci nejsou za svou činnost honorováni finančně, nicméně jim přináší spoustu jiných zisků. Přesto je ale třeba s jejich motivací pracovat, a především dobrovolníky oceňovat a děkovat jim. Dáváme jim tím najevo, že jsou pro nás, naše zařízení a naše pacienty důležití (Novotný, Stará a kol., 2002).

Desatero spokojeného dobrovolníka

1. Dobrovolník dělá to, co ho zajímá a uspokojuje. Pro svou činnost je připraven a není zneužíván k jiným činnostem. Má jasně a přehledně vymezené kompetence.
2. Organizace má koordinátora dobrovolníků, který má pro svou činnost vhodné podmínky.
3. Vztah mezi organizací a dobrovolníkem je smluvně ošetřen a pravidla (práva a povinnosti) jsou jednoduchá, srozumitelná a jasná.

4. Dobrovolník má pravidelnou supervizi a možnost obrátit se na koordinátora dobrovolníků v případě potíží.
5. Dobrovolník může říci NE.
6. Organizace má přehlednou strukturu a jasné rozdělení kompetencí.
7. O svých cílech, činnosti, poslání a hodnotách dává organizace dobrovolníkovi úplné a pravdivé informace. Je jasný soulad mezi deklarovanými cíli a posláním organizace a její činností.
8. V organizaci je příjemná atmosféra a dobrý tým.
9. Dobrovolník je průběžně za svou činnost oceňován a ze strany vedení, personálu a klientů přicházejí k dobrovolníkům jasné signály o tom, že je jejich činnost vítána.
10. Dobrovolník může z organizace bezpečně odejít (HESTIA, 2020).

Udržení dlouhodobé motivace dobrovolníků

Každý z nás máme jiné rysy osobnosti a temperament, s tím souvisí naše vytrvalost, schopnost udržení pozornosti a motivování. Je na to důležité pamatovat, i při práci s dobrovolníky. Dobrovolníci se pohybují na škále od těch, co se pro cokoliv rychle nadchnou, vrhají se do všeho po hlavě, ale nadšení u nich brzo opadne a činnosti je přestanou bavit, po ty, kteří mohou být zpočátku i nedůvěřiví až ostražití, ale o to více vytrvalí a dlouhodobější (KOUS, 2020)

Nevhodné až nebezpečné motivy

Také je třeba upozornit, že stejně jako v každé jiné lidské činnosti pro určité typy dobrovolné pomoci musí existovat omezení přístupu k jejich vykonávání. Uvědomujeme si, že motivy dobrovolníků nemusí být vždy jednoznačně prospěšné pro ostatní. Přehled **nevhodných až nebezpečných motivů** pro dobrovolnou práci uvádíme podle Vitoušové (1998). Každý, kdo zodpovídá za práci s dobrovolníky, by měl být informován o existenci motivů, které jsou zejména pro nezištnou službu jiným lidem nebezpečné. Znat tyto motivy nestačí, je třeba umět je včas rozpoznat a zájemce o spolupráci s více zápornými motivy korektně odmítnout. Zvýšenou opatrnost by každá organizace měla projevit vůči následujícím devíti motivům uchazeče o dobrovolnou práci (Vitoušová, 1998):

1. Soucit vedoucí k degradaci klienta.
2. Nepříjemná a zbytečná zvědavost.
3. Služba pramenící z pocitu povinnosti.

4. Skutkaření, snaha něco si zasloužit.
5. Touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu.
6. Osamělost a zní pramenící touha po přátelství.
7. Pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti.
8. Nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi.
9. Panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv (Vítoušová, 1998).

Ve všech těchto případech deklarovaná snaha pomoci zakrývá skutečnou touhu po moci nad někým jiným, po uznání apod. Pokud je motiv nebezpečně silný, nebo je kombinován s některým z dalších negativních motivů, může nerozeznán silně poškodit klienta a vztahy mezi členy dobrovolnického týmu. Vzhledem k principu dobrovolné činnosti, soudíme, že jich nikdy nebude tolik jako v jiných oblastech lidské činnosti, např. v politice. S rostoucím společenským uznáním dobrovolnictví však bude přibývat lidí, kteří by nejprve potřebovali porozumět a pomoci sami sobě, než budou schopni pomáhat jiným (Vítoušová, 2018 cit. v Tošner, Sozanská, 2006, s. 23).

2 DOBROVOLNICTVÍ VE ZDRAVOTNICTVÍ

Význam a potřeba všestranné komplexní péče narůstá se zvyšujícím se počtem lidí dlouhodobě chronicky nemocných a lidí s trvalým zdravotním a sociálním handicapem (Dobrovolníci v nemocnici, 2005).

Pojetí role dobrovolníka v českém zdravotnictví dává možnost vykonávat dobrovolnické činnosti tak, aby nenarušovaly léčebný provoz a zároveň vhodně doplňovaly práci odborného personálu tam, kde je to možné (Dobrovolnictví v nemocnici, 2005). V následujících kapitolách si popíšeme, jaké místo zaujímá dobrovolník ve zdravotnických zařízeních, zmíníme se o historii dobrovolnictví ve zdravotnictví u nás i ve světě. Dále i popíšeme, co znamená přítomnost dobrovolníka ve zdravotnickém zařízení pro pacienta, rodinu, pro jeho samotného a v neposlední řadě pro společnost.

2.1 Zdravotnictví jako oblast dobrovolnictví

Dobrovolník ve zdravotnických zařízeních zaujímá specifické místo. Možnosti jeho uplatnění jsou mnohostranné. Jeho výhodou je, že v přímém kontaktu s pacientem se může orientovat na to, co je zdravé, co pacient v nemocničním zdravotnickém zařízení neztrácí a na to, co má pro pacienta hodnotu. Může být pomocníkem ošetřujícího personálu nebo se může podílet na zlepšování nemocniční atmosféry (Dobrovolnictví ve zdravotnictví, 2005).

V nemocnicích se dobrovolnický program osvědčil jako jeden z nástrojů, který prostřednictvím lidského kontaktu dobrovolníka s pacientem napomáhá aktivizaci, motivaci a psychické podpoře hospitalizovaných pacientů, přispívá k efektivnější organizaci práce i času odborného personálu i ke zlepšení celkové atmosféry nemocnice. Praktické zkušenosti se začleněním dobrovolnického programu má v ČR řada státních i nestátních zdravotnických zařízení, velkých fakultních, krajských i menších oblastních a městských nemocnic. V některých případech spolupracuje zdravotnické zařízení s nestátní neziskovou organizací, jindy si nemocnice řídí celý dobrovolnický program sama (MŠMT, 2020).

Dobrovolník ve zdravotnictví je laický a neformální, ale velmi pozorný hodnotitel celkové atmosféry v organizaci, a tedy sekundárně i kvality péče (Dobrovolnictví ve zdravotnictví, 2005).

Dobrovolník ve zdravotnictví je také člověk, který se v určitou dobu přidá k životní cestě jiného. Může ho doprovázet až do konce cesty nebo s ním projít jen část (HESTIA. 2020). Při současném stále se zvyšujícím počtu moderních vyšetřovacích a léčebných technik a technologií v nemocnicích nabývá na významu schopnost udržet s pacientem osobní lidský kontakt při zachování jeho soukromí a udržení kontaktů se "světem zdraví". Nemoc není poruchou jen jednoho orgánu nebo části těla. Postihuje celého člověka a zasahuje do života celé jeho rodiny. Proto je uzdravení "kvantovým skokem" k obnově souladu všech životních oblastí. Je k němu třeba mnoho sil a energie (Novotný, Stará a kol., 2002).

Do komplexní péče, které se nemocnému člověku může dostat v nemocnici, patří, pomoc lékařů, zdravotních sester, ošetrovatelek a dalších odborníků-psychologů, ergoterapeutů, rehabilitačních a sociálních pracovníků a dle potřeby i pomoc duchovních. Na průběhu a úspěchu léčby se výrazným způsobem podílí i duševní pohoda, spolupráce a postoj k nemoci samotného pacienta v tom, že objeví a pochopí, že důležitý zdroj sil k uzdravení je právě v něm samém, v jeho odhodlání a vůli se uzdravit a ochotě pro to něco sám udělat (Novotný, Stará a kol., 2002).

Udržení kontaktu s rodinou a přáteli lze napomoci prodloužením návštěvních hodin a možností pobytu blízkých osob v nemocnici. V udržení dalších sociálních kontaktů a dobré duševní a emoční aktivity se otvírají možnosti pro působení dobrovolníka. Touto podporou se dobrovolník v nemocnici může stát pro pacienta spojnicí s vnějším zdravým světem, kontaktním mostem pro člověka v obtížné životní situaci, a v neposlední řadě i nositelem změny v jeho přístupu k životu (Novotný, Stará a kol., 2002).

Také tvořivá činnost je jednou z ideálních možností, kterou může dobrovolník nabídnout v kontaktu s pacientem, protože tvorba je jednou z nejpřirozenějších univerzálních aktivit, která má významný vliv na utváření lidské bytosti. Činnost dobrovolníka v nemocnici má oboustranný přínos. Pro pacienty je důležitým podpůrným léčebným prvkem, studentům – dobrovolníkům přináší cenné zkušenosti pro jejich budoucí profesi. Dobrovolníci starší generace se mohou podělit o své životní zkušenosti a smysluplně naplnit svůj volný čas. Dobrovolníci nejsou konkurenti zdravotnickému odbornému personálu, ale jeho pomocníky v naplňování lidských potřeb pacienta (Novotný, Stará a kol., 2002).

2.2 Historie dobrovolnictví ve zdravotnictví

Dobrovolnická činnost ve zdravotnictví je již léta běžnou praxí u nás i v zahraničí. Co však v zahraničí bylo již dlouhou tradicí u nás se po obnovení demokracie pozvolna teprve budovalo.

V České republice

První impuls pro zavedení dobrovolnictví do zdravotnických zařízení v ČR vycházel v roce 1998–1999 z nestátních neziskových organizací (NNO). Prvotní byl konkrétně podnět Národního dobrovolnického centra Hestia, o. s. a několika dalších nestátních neziskových organizací, které se profilovaly jako první „dobrovolnická centra“ u nás. Metodický rámec pro bezpečné fungování dobrovolníků v nemocnicích ale od počátku (tj. od roku 1999-2000) vznikal z iniciativy zdravotníků uvnitř nemocnic. Průkopnickou pilotní nemocnicí v dobrovolnickém programu byla Fakultní nemocnice v Praze – Motole, speciálně Klinika dětské onkologie. Další zdravotnická zařízení s dobrovolnickým programem rychle přibývala. Při dotazníkovém průzkumu v roce 2011 se k realizaci dobrovolnického programu přihlásilo celkem 61 poskytovatelů lůžkových zdravotních služeb. Od roku 2011 je existence dobrovolnických programů ve zdravotnictví, počet dobrovolníků a počet jimi odpracovaných hodin evidován formou statistických výkazů ÚZIS (MZČR, 2010).

V zahraničí

Dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních má dlouhou tradici jak v západoevropských zemích, tak např. v USA, kde zapojení dobrovolnické laické pomoci do systému zdravotní péče je běžné a dobrovolnická činnost v této oblasti je považována za prestižní. Dobrovolníci se podílejí na vytváření příjemného prostředí a atmosféry nemocnice, která má vliv na pozitivní vnímání nemocnice ze strany pacienta a veřejnosti, proto dobrovolnické centrum naplňuje i významnou roli kontaktu nemocnice s veřejností. Počty dobrovolníků pomáhajících v nemocnicích se pohybují ve stovkách, tvoří i několik desítek procent vzhledem k počtu zaměstnanců daného zdravotnického zařízení. Typickým jevem je i velký počet dobrovolníků v seniorském věku, kterým dobrovolnická činnost smysluplně prodlužuje aktivní fázi života. Náplně činnosti dobrovolníků se liší s ohledem na převažující potřeby pacientů, na typ zařízení a systém poskytování zdravotní péče. Na rozdíl od individuálního kontaktu dobrovolníka s ležícím nebo těžce nemocným pacientem, který je rozšířenou dobrovolnickou činností u nás, jsou např. v USA typickými dobrovolnickými posty např. vstupní recepce, nemocniční knihovny, pomoc při rozvozu nápojů, novin

a drobných potřeb pacientům, doprovody po areálu nemocnice a různé další organizačně technické pozice (MZČR, 2010).

2.3 Dobrovolník ve zdravotnickém zařízení

Dobrovolnictví v nemocnicích klade celkem vysoké nároky na organizaci systému dobrovolnictví a následnou koordinaci činnosti dobrovolníků. Podobně je tomu i v dalších zařízeních s poměrně přesnými pravidly a jasnou strukturou, jako jsou domovy seniorů, sociální ústavy a jiné. Z těchto důvodů, ale i z důvodů ochrany pacientů a samotných dobrovolníků, musí i dobrovolnictví mít jasná pravidla a zapadat do systému péče o pacienty a klienty (Novotný, Stará a kol., 2002).

Dobrym cílem je vytvoření dlouhodobého, funkčního systému dobrovolnictví, který nenarušuje léčebný provoz v nemocnicích a zároveň vhodně doplňuje práci odborného personálu tam, kde je to možné. Tím se postupně stává součástí komplexní péče o pacienty. Při organizaci dobrovolnictví jde také o to, aby se podařilo udržet nadšení a spontaneitu dobrovolníků a zároveň vše zorganizovat tak, aby se na dobrovolníkovu pomoc mohl příjemce (nemocnice a konkrétně pacienti) spolehnout (Novotný, Stará a kol., 2002).

Typy uspořádání dobrovolnického programu v nemocničním zařízení

Uspořádání dobrovolnického programu v nemocnici může být řešeno několika způsoby. V USA připadají v úvahu dva modely. (L. M. Ballard, PO'B. Rowell 1999 cit. podle Novotný, Stará a kol., 2002) je nazývají:

- a) **modelem nadačním**, kdy dobrovolnictví v nemocnici organizuje a finančně zaštiťuje nadace založená k tomuto účelu. Nadaci zakládá vedení nemocnice, zaměstnanci nemocnice, a to společně se zástupci místní komunity (podnikatelé, samospráva).
- c) nebo **modelem interním**, kdy si dobrovolnictví organizuje nemocnice sama.

V ČR zkušenost ukázala, že možnosti, jak zorganizovat dobrovolnictví v nemocnicích, jsou velmi podobné (Novotný, Stará a kol., 2002):

- Interní model,
- smíšený model (externě – interní).

Interní model

V tomto případě realizuje dobrovolnický program nemocnice sama. Ten je totožný s modelem používaným v USA. V pilotním programu Dobrovolníci v nemocnicích byl příkladem takového modelu pouze dobrovolnický program v hospici v Rajhradě. Mezi projekty podpořenými dotací ministerstva zdravotnictví pro rok 2002 je několik, ve kterých nemocnice zvolily tento model (Novotný, Stará a kol., 2002).

Smišený model

Tento model vzdáleně připomíná výše zmíněný model nadační. Rozdíl je v tom, že zatímco v USA je zakládána nadace za aktivní účasti nemocnice, v ČR se partnerem nemocnice stává nestátní nezisková organizace (dále jen NNO) se zkušenostmi s dobrovolnictvím. Tímto partnerem může být buď regionální dobrovolnické centrum, nebo organizace, která realizuje nějaký jiný dobrovolnický program. V takovém případě realizuje NNO program pro nemocnici na základě smluvního vztahu. Tento model byl prvním používaným v ČR (Novotný, Stará a kol., 2002).

Dobrý dobrovolnický program v nemocnici musí splňovat několik obecných podmínek. Především musí být srozumitelný s jasně definovanými cíli a mantinely a jeho koordinace musí být pečlivá a detailní. (I. M. Ballard, P. O'B. Rowell, 1999 cit. podle Novotný, Stará, a kol. 2002) vyjmenovávají některé prvky, které úspěšné dobrovolnické programy většinou obsahují:

- Jsou podporovány nemocničním personálem na všech úrovních (vedení, lékaři, sestry atd.),
- úkoly pro dobrovolníky jsou vytvářeny společně a zdají se být smysluplné nejen dobrovolníkům, ale i nemocničnímu personálu,
- v nemocnici samotné mezi pracovníky jsou "patroni", podporovatelé programu. Zpravidla jsou to lidé, kteří jsou schopni působit na názory ostatních.

K tomu dodáváme **tři strategické body** důležité pro úspěch a šíření dobrovolnického programu (Novotný, Stará, a kol., 2002):

1. Je dobré začít na oddělení, jehož zaměstnanci (především sestry) program a pomoc dobrovolníků vítají. K tomu je důležité dobře vybrat náplň činnosti dobrovolníka

(ve spolupráci s personálem) a oddělení s problematikou dobrovolnictví pečlivě seznámit. To proto, aby nedošlo ke zbytečnému zklamání na straně personálu z nenaplněného očekávání.

2. Do dobrovolnického programu by mělo být zařazeno oddělení, na kterém přítomnost dobrovolníků vítá i vedení nemocnice).
3. Cíle programu by měly být reálné, spíše menší než větší, splnitelné a "dobře" viditelné, aby se mohla v krátkém čase projevit prospěšnost programu.

Každý dobrovolník má právo být na svou činnost náležitě připraven a podrobněji seznámen s činností organizace, kde bude dobrovolnictví vykonávat. Měl by znát všechny náležitosti i případná rizika. Měl by se dozvědět, jak svoji činnost vykonávat a jak ji vykonávat dobře. Dobrovolnické programy v nemocnicích patří mezi ty, u kterých je výcvik a supervize důležitá. Pro přípravu dobrovolníka, který nebude v nemocnici vykonávat nějakou speciální činnost, se dle našich zkušeností osvědčuje jednodenní skupinový výcvik. Pro složitější činnosti doporučujeme i následné zaškolení na konkrétním oddělení (Novotný, Stará a kol., 2002).

Cílem obecného výcviku je (Novotný, Stará a kol., 2002):

1. Dále prozkoumat motivaci dobrovolníků.
2. Seznámit je se základními formálními podmínkami činnosti v nemocnici, jako je smlouva, mlčenlivost, etický kodex a pojištění.
3. Seznámit dobrovolníky s jejich právy:
 - právo na kontakt s koordinátorem,
 - právo na takovou činnost, která bude naplňovat jejich očekávání,
 - právo na supervizi (pojem supervize viz kapitola V. 5),
 - právo říci "ne", pokud jim činnost nebude vyhovovat,
 - právo vědět, zda jejich pomoc je ku prospěchu organizace,
 - právo být morálně ohodnocen za výsledky své činnosti.
4. Seznámit dobrovolníky s jejich povinnostmi:
 - plnit úkoly, ke kterým se zavázali,
 - být spolehlivý,
 - nezneužívat projevené důvěry,

- požádat o radu, pomoc, spolupráci, pokud ji potřebují,
 - znát a brát na vědomí své limity časové i zdravotní aj.,
 - respektovat pravidla týmové spolupráce,
 - účastnit se supervize,
 - ztotožnit se s posláním organizace, které pomáhá, včetně její prezentace na veřejnosti.
5. Seznámit dobrovolníky se strukturou nemocničního zařízení.
 6. Seznámit dobrovolníky s pravidly a hranicemi jejich činnosti v nemocnici, mezi které patří:
 - nezasahování do kompetencí personálu,
 - nepřístupnost dokumentace pacienta,
 - seznámit je s oddělením, kde budou působit, se specifiky onemocnění, se kterým přijdou do kontaktu (tato část může proběhnout až v samostatném doškolení, např. na příslušném oddělení),
 7. Vysvětlit smysl a cíl supervize.
 8. Probrat obavy, strachy a nejasnosti dobrovolníků.
 9. Stmelit skupinu dobrovolníků.
 10. Dát dobrovolníkům prostor pro jejich dotazy a ujasnění si, zda tento program je to, co hledají, a to, na co stačí, včetně ujasnění si jejich vlastních časových možností atd.

Dobrovolníci nejsou za svou činnost honorováni finančně, nicméně jim přináší spoustu jiných zisků. Přesto je ale třeba s jejich motivací pracovat, a především dobrovolníky oceňovat a děkovat jim. Dáváme jim tím najevo, že jsou pro nás, naše zařízení a naše pacienty důležití (Novotný, Stará a kol., 2002).

Podle Novotný, Stará a kol. (2002) dobrovolník, který pomáhá ve zdravotnickém zařízení, se stává členem týmu, který o pacienta pečuje. Je proto velmi důležité, aby byl zdravotníky kladně přijímán. Zejména vztah mezi dobrovolníky a sestrami je pro dobrovolnický program nesmírně důležitý, protože právě sestry jsou těmi zdravotníky, se kterými se dobrovolník při své práci setkává nejčastěji.

Přínos dobrovolnické činnosti ve zdravotnických zařízeních

Dobře vedené dobrovolnické programy ukazují na význam a potřebnost podpůrné péče ve zdravotnictví a osvědčují se jako jeden z nástrojů, který se podílí na zvyšování úrovně kvality péče o pacienta (MZČR. CZ, 2020):

- Podpora lidského kontaktu s pacientem dobrovolník napomáhá k aktivizaci, motivaci a psychické pohodě hospitalizovaných pacientů, rodině pacienta mohou dobrovolníci odlehčit a pomoci vědomím, že na podporu svého nemocného rodinného příslušníka nejsou sami.
- Dětem i dospělým se zdravotním postižením umožňují dobrovolníci zapojení do běžného života; do činností, které jsou samozřejmé pro zdravého člověka, ale pro člověka s postižením mohou být nedostupné. Přispívají tak k jejich sociální integraci.
- Dobrovolnické aktivity přispívají ke zlepšení nálady pacientů, čímž se může zlepšit i komunikace pacienta s personálem a následná spolupráce při léčbě.
- Dobrovolníci mohou přispět k efektivnější organizaci práce a umožňují personálu věnovat více času pro odbornou činnost.
- Dobrovolnické aktivity přispívají ke zlepšení celkové atmosféry ve zdravotnickém zařízení.

Přínos a pomoc dobrovolníka ve zdravotnických zařízeních:

Pro pacienta

- Změna nemocničního stereotypu,
- posílení sociálního a lidského kontaktu,
- možnost činností, které mohou vyplňovat volný čas, vedoucí k aktivitě a posilující motivaci a vůli k návratu do života,
- objevování nových nebo obnovování starých dovedností,
- zlepšení emocionálního ladění a zlepšení spolupráce s personálem,
- zvýšení zájmu o vlastní uzdravení (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Pro rodinné příslušníky

- Odpočinek, obnovení sil a energie v přítomnosti dobrovolníka,

- možnosti k vlastnímu zapojení a odreagování kreativní činností (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Pro personál

- Pomoc s některými nezdravotnickými činnostmi, které nemusí nezbytně vykonávat zdravotnický personál,
- odlehčení a více času na odbornou péči o pacienty,
- pomoc s aktivizací a cílenou rehabilitací pacienta,
- změna atmosféry na odděleních,
- zlepšení a udržování příjemného prostředí (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Pro zdravotnické zařízení jako celek

- Pomoc v administrativní, informační a technologicko-organizační oblasti,
- pomoc v oblasti získávání finančních zdrojů a Public Relation organizace,
- pomoc z organizováním kulturních a benefičních akcí,
- zlepšení spolupráce a kontaktu s veřejností a komunitou (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Pro dobrovolníka

- Studentům dobrovolníkům přináší cenné informace a zkušenosti pro jejich budoucí profesi,
- dobrovolníci z řad starší generace se mohou podělit o své bohaté životní zkušenosti a smysluplně naplňovat svůj volný čas,
- pozitivně ovlivňuje a mění postoj dobrovolníků jako potenciálních pacientů ke zdravotnictví, zdravotnickému personálu a samotné zdravotní péči (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Pro veřejnost

- Pozitivně ovlivňuje a mění pohled veřejnosti na zdravotnické služby (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Tvořivý přístup k životu i k práci jsou tím, co mění nemoc ve zdraví, práci a rutinu v poslání. Tento **nástroj** máme k dispozici všichni bez rozdílu, lékaři, sestry, pacienti či sám dobrovolník (Dobrovolnictví v nemocnicích, 2005).

Význam a přínos dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních

Mezi hlavní význam a přínos dobrovolnictví patří pomoc seniorům, zdravotně postiženým osobám, osamělým a nemocným nebo sociálně znevýhodněným dětem. Dobrovolníci za nimi docházejí do nemocnic, domovů pro seniory, dětských domovů, ústavů sociální péče, hospiců a věnují jim svůj čas. Smyslem práce dobrovolníků není nahradit zaměstnance zařízení, do kterého dobrovolníci docházejí, ale přinést dětem, dospělým i seniorům něco navíc. Tím, že s nimi dobrovolníci tráví volný čas, pomáhají jim radovat se ze života a přispívají tak k lepšímu průběhu léčby a terapie (ADRA, 2014).

Posláním dobrovolnictví je šířit myšlenku dlouhodobé dobrovolnické aktivity jednotlivců, zajistit, aby dobrovolnictví bylo přístupné všem a aby se v dobrovolnické práci spojoval lidský a profesionální rozměr. Cílem práce je prostřednictvím dobrovolnické činnosti nabídnout pomoc těm, kteří ji potřebují, a smysluplnou náplň života těm, kteří pomáhají (HESTIA, 2018).

Úskalí dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních

V ČR se postupně, podle vzorů z některých zemí s rozvinutou dobrovolnickou infrastrukturou (např. USA, Nizozemí), zavádí profesionálně řízené dobrovolnictví. Svou roli v tomto procesu sehrává zděděná nedůvěra vůči „laikům“ v institucionalizovaných službách, zejména těch centrálně řízených, jako jsou domovy pro seniory a zdravotně postižené, a zároveň způsob podpory dobrovolnictví ze strany státu a některých nadací, který je orientován více na posílení profesionálního modelu řízení dobrovolnictví s výraznými institucionálními prvky a kontrolními mechanismy. Jsme svědky procesu, který byl nazván „od nadšení k profesionalitě“ (HESTIA, 2020).

Aniž bychom zde chtěli zpochybňovat nesporné přínosy tohoto vývoje, lze konstatovat, že přináší s sebou také některá rizika a úskalí. Jedním z nich je soustředění organizace ve vztahu k dobrovolníkům na bezchybné fungování systému, který zabezpečí hladké fungování provozu od vstupního pohovoru přes dobrovolnické smlouvy a pojištění až k dokonalému informačnímu systému o dobách, kdy jednotliví dobrovolníci vykonávají svou činnost, ale vytratí se lidský vztah a pocit z toho, že jsem jako dobrovolník nezadatelně důležitý. Namísto toho si potom dobrovolníci mohou připadat jako součást perfektně promazaného stroje, kterou lze kdykoli vyměnit (HESTIA, 2020).

3 DOBROVOLNICTVÍ VE ZDRAVOTNICKÝCH ONKOLOGICKÝCH ZAŘÍZENÍCH

Závažná nemoc, jako je onkologické onemocnění, ve svém důsledku zasahuje nejen člověka, ale i jeho okolí. Její léčba je velmi náročná a sama o sobě vyvolává v lidech strach a nejistotu (Slavíková, Svejková, Chrdlová, 2018).

V této kapitole se budeme věnovat specifikům, úskalím a rizikům dobrovolnictví v onkologických zařízeních. Popíšeme si, kdo se může stát dobrovolníkem na onkologii, jaké jsou přínosy dobrovolnictví pro onkologické pacienty a jejich blízké. Budeme se věnovat motivaci dobrovolníků k jejich činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních a významu dobrovolnické činnosti tamtéž.

Z emocionálního hlediska se ocitáme v období vzestupů a pádů, a to jak nemocný člověk, jeho rodina a všichni blízcí. Lidé často pocítují strach z budoucnosti a přemýšlí, jestli budou ještě někdy žít tak, jako žili dosud (Zvládání rakoviny, 2009).

Posláním dobrovolníků je vnášet do nemocnice více lidského kontaktu, posilovat duševní pohodu pacienta a jeho postoj k aktivní spolupráci na uzdravení. Dobrovolník jako člověk přicházející ze "zdravého světa" může pomoci překlenout náročné chvíle v nemocnici a přispět k lepšímu průběhu a efektu léčby (FN MOTOL, 2012).

Práce dobrovolníka není chápána v nemocničním provozu jako náhrada personálu, ale naopak jako pomoc v péči o pacienta po lidské stránce. Dobrovolník žádným způsobem nezasahuje do zdravotních úkonů, a proto jeho práce není posuzována a srovnávána s prací personálu (AMÉLIE, 2020).

Řízení a koordinace dobrovolnické činnosti na onkologických odděleních vyžaduje, kromě všech základních náležitostí zaměření, a posílení v oblasti týmové spolupráce, dobré vzájemné komunikace a vědomí, důležitosti psychologické podpory v programu (MZČR, 2020).

3.1 Specifika, úskalí a rizika dobrovolnictví v onkologických zařízeních

Na dobrovolníka se nekládou žádné vysoké nároky v odbornosti, ale spíše na schopnost navázat kontakt, jeho vstřícný přístup či empatii. Dobrovolník se nepodílí a nezasahuje do práce zdravotního personálu. Výcvik slouží především jako prostředek získání informací o onkologickém onemocnění, typologii nemoci a také způsobech léčby. Další částí výcviku

jsou informace o psychologických aspektech práce s pacienty. Výcvik je jednodenní v trvání 3-4 hodin (MOÚ, 2020).

Časové možnosti a den docházky jsou výhradně na rozhodnutí dobrovolníka. Není nutné plnit žádné stanovené počty hodin a dobrovolníkům nabízíme možnost získání certifikátu po odpracování 100 hodin dobrovolnické činnosti. Dobrovolníci jsou zváni i na přednášky a kulturní akce pořádané nemocnicí a účastní se supervizního setkání (MOÚ, 2020).

Při práci je kladen velký důraz na přítomnost, aby se dobrovolník soustředil jen na tu danou návštěvu a na tu chvíli, kterou s pacientem stráví. Nikdy totiž neví, kolikrát se ještě s pacientem setká. Měl by si také uvědomit, že ať už má pacient jakoukoli minulost či budoucnost, on to nemůže změnit. Druhý pilíř nám říká, že bychom neměli vkládat přehnaná očekávání do vlastního přínosu. Samozřejmě věříme, že dobrovolnictví může léčbě hodně pomoci, ale dobrovolník by si měl uvědomit, že výsledky se mohou dostavit až časem, nebo také vůbec (FLOWEE, 2020).

Pomoc dobrovolníku i na těchto psychicky náročných odděleních je možná, je ale nutné dobrovolníky i dobrovolnický program připravit a vést adekvátně daným podmínkám (MZČR. CZ, 2020)

- Je možné uplatnit všechny typy nespecifických dobrovolnických činností (individuální docházka za jedním pacientem, skupinové aktivity, jednorázové aktivity).
- Tam, kde už dobrovolnický program dobře funguje, může schopný a zkušený dobrovolník docházet i k onkologickým pacientům, kteří jsou hospitalizováni na jiných než onkologických odděleních.

Dobrovolníkem pro onkologické pacienty se může stát každý, kdo splní následující podmínky (MOÚ, 2020, Medicína pro praxi.cz, 2012):

- Věková hranice 18 let,
- čistý trestní rejstřík,
- složení psychologického testu,
- absolvování výcviku,
- být pojištěn,
- podpis smlouvy, jejíž součástí je podpis mlčenlivosti.

Druhy aktivit dobrovolníka pro onkologii:

- Společenské hry,
- výtvarné dílny, poslech hudby a mluveného slova,
- doprovod na vyšetření či procházky po areálu.

Dále dobrovolník:

- Nemá přístup ke zdravotní dokumentaci pacienta,
- nezbytné informace o pacientových potřebách mu sděluje personál,
- je snadno identifikovatelný, vždy je označen jmenovkou s fotografií,
- nosí pracovní ochranný oděv.

3.2 Přínos dobrovolnictví pro onkologické pacienty a jejich blízké

Emocionální a psychologická podpora onkologických pacientů a jejich blízkým je velmi mnohostranná, poskytuje ji mimo jiné, např. ošetřující personál, psychologové, bývalí pacienti, nádorové linky. Důležitým článkem tohoto řetězce, jsou také členové dobrovolnických organizací nebo podpůrných skupin (Dienstbier, Stáhalová, 2008, s. 99).

V ambulantním provozu, se dobrovolníci snaží zpříjemnit pacientům čekací dobu nabídkou nápoje, časopisů, příjemným popovídáním, v případě potřeby i doprovodem na vyšetření (MOÚ, 2020).

Na chodbách či ve společenských místnostech oddělení organizují dobrovolníci společné aktivity pro skupinky těch, kdo se chtějí a mohou vzdálit z lůžka. Většinou nabízejí jednoduché výtvarné, relaxační, volnočasové či hudební aktivity, při kterých si lidé osvojí něco nového, mohou se potkat a popovídat si. Ukrácení volného času je pro ty, kdo se cítí lépe velmi vítané (Amélie, 2020).

Jednorázové společenské aktivity nabízejí dobrovolníci v nemocnicích většinou ve spojení s nějakým zvykem či obdobím. Příkladem je třeba vánoční zpívání koled anebo mikulášská u lůžek. Překvapení a společenství je to právě do nemocnice (Amélie, 2020).

Na lůžkovém oddělení, se dobrovolníci stávají společníky pacientů u lůžka. Snaží se zpříjemnit dobu hospitalizace především příjemným popovídáním, doprovodem na vycházky či vyšetření, hraní her, poslechem hudby, návštěvou výtvarné dílny, účastí na kulturních aktivitách pořádaných nemocnicí (MOÚ, 2020).

Pro pacienta dobrovolník přináší sociální a lidský kontakt, pomoc při překonávání sociálních i technických bariér, zpříjemnění pobytu po dobu hospitalizace, motivace pro zapojení se do dění v nemocnici, aktivizace sil, nové zkušenosti, objevení dalšího přístupu k životu, poznávání nového (MOÚ, 2020).

Pro rodinné příslušníky je to kontakt s osobou, která je společníkem pacienta po dobu jejich nepřítomnosti (MOÚ, 2020).

Další z možností dobrovolnictví v onkologických zařízeních, ale i na ostatních odděleních nemocnic je **canisterapie**, která je uznávanou terapeutickou metodou. Při ní dobrovolník dochází za pacienty se speciálně vycvičeným psem. Psí návštěvy jsou nejen významným sociálním prvkem, kdy lidé mohou pejska hladit, usmívat se na něj a dorozumět se i bez řeči, ale rovněž se jedná o metodu, jak obnovovat citlivost nervových zakončení. Lidé také mají možnost se setkat s živým tvorem, čerpat jeho teplo, vnímat jeho srst či si s ním „povykládat“ (Dobrovolníci mění svět, 2011, s. 13).

3.3 Motivace dobrovolníků k práci v onkologických zařízeních

Dobrovolnická zkušenost z kontaktu s dlouhodobě, chronicky nebo terminálně nemocnými či dětmi i dospělými s tělesným, mentálním i duševním onemocněním nebo smyslovým handicapem přináší dobrovolníkům jiný úhel pohledu na smysl a kvalitu života. Je také velmi rychlým a přirozeným nástrojem pro sebepoznání, učení se a změnu žebříčku hodnot dobrovolníka (Dobrovolníci mění svět, 2011, s. 5).

Motivace k dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních, je podle dobrovolníků možnost nevšední relaxace, seberealizace, získání nových zážitků, seznámení se s lidmi podobného smýšlení. Možnost poznat mezilidské vztahy z jiné perspektivy. Někomu udělat radost. Zároveň je vnímána jako určitá osobní potřeba (Dobrovolníci mění svět, 2011, s. 8).

Každého jednoho dobrovolníka vede k dobrovolnické činnosti v onkologickém zdravotnickém zařízení jiná motivace. Někteří se setkali s onkologickou nemocí v rodině nebo u přátel, jiní mají prostě potřebu pomáhat lidem v obtížných chvílích. Mnohdy vede k dobrovolnické činnosti lidi i vlastní zkušenost s onkologickým onemocněním.

Cílem dobrovolnického snažení je navodit pacientům aspoň krátkodobou psychickou pohodu, zmenšit pocit izolace, podpořit jejich sebevědomí a přinést nová zpestření a podněty do nemocniční reality. Předpokládáme, že existuje řada vědeckých studií o propojení

psychického a fyzického stavu, vůbec si ale netroufáme odhadovat význam tohoto propojení a míru ovlivnění dobrovolníkem (Dobrovolníci mění svět, 2011, s. 7).

Motivy vedoucí k dobrovolnické činnosti v onkologickém zařízení (KOUS, 2020):

- Smysluplné trávení volného času,
- chuť pomáhat potřebným, být jim užitečný,
- dobrý pocit z vykonané práce, vědomí vlastní potřeby, smysluplnosti
- získávání nových přátel a kontaktů,
- získávání nových zkušeností, informací, znalostí a dovedností,
- možnost účasti na různých vzdělávacích programech a výcvicích,
- možnost sebereflexe a sebezdokonalování,
- možnost seberealizace,
- získání zázemí pro realizaci svých vlastních nápadů a vizí.

Vhodné motivy:

- Ideální dobrovolník je osoba, která ve svém volném čase nabízí svou energii a dovednosti tam, kde je potřeba.
- Potřeba pacienta je prvořadá, dobrovolník má zájem o efektivní pomoc a o pacienta, ne o „zajímavý zážitek“.

Nevhodné motivy:

- Když je potřeba dobrovolníka pomáhat větší, než jsou skutečné potřeby a přání klienta nebo pacienta, je dobrovolník náchylný k překračování bezpečných hranic své role. Upřednostněním svých vlastních potřeb může sám způsobovat nevyrovnaný vztah s klientem.
- Když dobrovolník zanedbává své vlastní potřeby a nepečuje o ně, když nerespektuje své limity a psychickou či fyzickou nepohodu. Takové dobrovolnictví je nezdravé a dlouhodobě neudržitelné.
- Když dobrovolníkům zájem „profesionálně“ vstupovat do příběhu a potíží pacienta převládá nad „pouze“ lidským dobrovolnickým kontaktem, v podstatě „klame“ pacienta nebo klienta, protože jako dobrovolník nemůže pacientovi skutečně naplnit a splnit profesionální službu, na kterou má právo jen odborník v odpovídající profesi (Společně k úsměvu, 2020).

3.4 Význam dobrovolnictví v onkologických zařízeních

Působení dobrovolníků v onkologických zařízeních, ale i na ostatních odděleních nemocnice se postupně stává nedílnou součástí léčby, jelikož se stále více díváme na člověka komplexně, kdy zdraví psychické a fyzické kráčí ruku v ruce vedle sebe. A dobrovolníci svým úsilím přispívají ke zlepšení psychického stavu pacientů ve prospěch jejich uzdravení (Dobrovolnictví mění svět, 2011, s. 13).

Specifika a úskalí dobrovolnické činnosti v onkologickém zařízení

Z hlediska bezpečné realizace dobrovolnické činnosti na onkologických odděleních je vhodné respektovat následující specifická doporučení (Dobrovolníci mění svět, 2011, s. 5):

- V úvodním pohovoru i v úvodním školení dobrovolníku by nemělo chybět upozornění na náročnost nemocničního prostředí, na přítomnost a větší koncentraci bolesti a možnost přímého setkání se smrtí.
- Mapování motivace dobrovolníku by mělo být zaměřeno i na případné situace nedořešených individuálních a rodinných traumat z onkologické diagnózy nebo úmrtí na nádorové onemocnění v příbuzenstvu. Zájemce o dobrovolnictví s touto “diagnózou” nemusí být nutně nevhodným dobrovolníkem, ale je potenciálně rizikovým dobrovolníkem právě pro onkologické oddělení. V tom případě je nutné posoudit, jak má on sám tuto zkušenost zvládnutou, případně je možné (a někdy přímo vhodné) mu doporučit dobrovolnickou činnost na jiném typu oddělení.

V rámci úvodního školení dobrovolníku by měl **lektor** nebo **koordinátor** být schopen důkladně probrat a vysvětlit tři principy bezpečné dobrovolnické činnosti (MZČR. CZ, 2020):

- orientace na to co je zdravé a možné, ne na diagnózu,
- orientace na přítomný okamžik, ne prognózu,
- orientace na činnost, ne na výsledek.

Supervize dobrovolníku docházejících za onkologicky nemocnými pacienty je zásadním a velmi důležitým prvkem, který má jak podpůrnou, tak zpětnovazebnou funkci. Je třeba cíleně pracovat s vědomím, že téma onkologicky nemocných je citlivé a často tabuizované

a dobrovolníci nemusí mít vždy dost odvahy ho otevřít a mluvit o něm. Pro dobrovolníky z onkologických oddělení by měla být kromě povinnosti účastnit se skupinové supervize i nabídka na supervizi individuální, pokud to dobrovolník akutně bude potřebovat (Dobrovolnictví mění svět, 2011, s. 8).

Supervizor dobrovolníků:

- Měl by mít sám tuto oblast v sobě vyřešenou a zpracovanou.
- Měl by být schopen nejen toto téma citlivě otevřít a mluvit o něm, ale zároveň věcně podpořit dobrovolníky ve schopnosti nadhledu, zpracování zkušeností a hledání řešení případného problému.

Snem či plánem mnohých dobrovolníků je najít odvahu sledovat svou cestu, naučit se rozlišovat věci důležité a marginální, plné a prázdné, dobré a špatné. Nenechat se semlít mašinérií. Každý člověk má moc ovlivňovat a formovat určitým směrem lidi a věci, se kterými přichází do styku. A tato moc může být větší, než si často myslíme (Dobrovolnictví mění svět, 2011, s. 8).

Psychická zátěž dobrovolníků v onkologických zdravotnických zařízeních

Sami dobrovolníci nejčastěji uvádějí, že jejich dobrovolnickou činnost v onkologických zařízeních nedoprovází z jejich strany žádná zásadní psychická zátěž. Mezi pacienty vždy najdou duševní odpočinek ze všedních starostí, dobrovolnická činnost je nabíjí, dodává energii. Dobrovolnická činnost jim přináší uspokojení, pocit potřebnosti, sounáležitosti a zpětnou vazbu.

Dobrovolníci se při své činnosti, ale také setkávají s hlubokým smutkem, s bolestmi duševními a fyzickými, s únavou, také ale s radostí, láskou, trpělivostí a odpuštěním. Zachovávají za tak různorodých okolností otevřenost a vlídnost, nikoho nesoudí, nikomu nestrání, vykonávají praktické úkoly v mezích laické práce. Vykonávají praktické úkoly v mezích laické práce. K tomu, aby potřebné dovednosti dobrovolník získal, slouží dobrovolnický výcvik a praxe (Cesta domů, 2020).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro náš výzkum a pro hlubší pochopení dané problematiky jsme se rozhodli využít metodu kvalitativního výzkumu. Využití kvalitativního výzkumu se v sociálních vědách jeví jako vhodnější, neboť hledá porozumění při zkoumání daného sociálního nebo lidského problému (Hendl, 2005, s. 221). Také Gavora (2000, s. 111) uvádí, že hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět lidem a událostech v jejich životech. V následujících kapitolách tedy definujeme hlavní výzkumný problém, který jsme si zvolili pro náš zájem o problematiku vnímání dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních samotnými dobrovolníky. Hlavním cílem tedy není zobecnění daného problému, ale pochopení samotného důvodu, proč si člověk, dobrovolník, vybere ve škále dobrovolnických činností právě zdravotnické onkologické zařízení. Výzkum probíhal ve fázi přípravné a realizační. Popis jednotlivých fází předkládáme v následujících podkapitolách našeho výzkumného šetření.

4.1 Přípravná fáze výzkumu

Přípravná fáze výzkumu byla zahájena v září výběrem tématu diplomové práce a oslovením předsedy správní rady Nadačního fondu Pavla Novotného, se sídlem v Chlebičově, Ing. Pavla Novotného, zda by bylo možné oslovit jeho členy, zda by se mohli někteří z nich zúčastnit našeho výzkumu. Komunikace probíhala telefonicky a emailem, protože dobrovolníci Nadačního fondu Pavla Novotného docházejí do Fakultní nemocnice Ostrava (onkologická klinika, urologická klinika, hematoonkologická klinika a ambulance), Vítkovická nemocnice Ostrava (chirurgické oddělení), Městská nemocnice Ostrava (následná intenzivní péče), nemocnice s Poliklinikou Havířov (hematoonkologická klinika, urologie), Nemocnice ve Frýdku-Místku (urologické oddělení), Nemocnice s poliklinikou Karviná-Ráj (chirurgie). Za účastníky jsme tedy museli dojíždět osobně, rozhovory probíhali během jejich dobrovolnické činnosti. Rozhovory se uskutečnily během prosince 2019 a ledna 2020. Jako technika k zajištění a uchování dat, byly zvoleny diktafon, z kterého bylo možné doslovné opsání jednotlivých rozhovorů. Záznam nahrávky rozhovoru s respondentem je v příloze diplomové práce. Také jsme využily deník výzkumníka, kde byl zaznamenány všechny informace o účastnících výzkumu, cestách, časech rozhovoru.

4.1.1 Výzkumný problém a výzkumný cíl

Výzkumný problém:

Naším výzkumným problémem je dobrovolnictví ve zdravotnických onkologických zařízeních.

Cílem výzkumu je zjistit, jak dobrovolníci vnímají vlastní dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních.

Dílčí cíle:

1. Zjistit jaká motivace vede dospělého jedince k rozhodnutí, stát se dobrovolníkem v onkologickém zdravotnickém zařízení.
2. Zjistit s jakými specifiky a úskalími se dobrovolník setkává během dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních.
3. Zjistit, jaké jsou postoje rodiny, přátel či okolí vůči rozhodnutí dobrovolníka vykonávat dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních.
4. Zjistit jakým způsobem dobrovolníci zvládají psychickou zátěž spojenou s dobrovolnickou činností v onkologických zdravotnických zařízeních.
5. Zjistit jaký přínos a jaká negativa má pro dobrovolníka činnost v onkologických zdravotnických zařízeních.

4.1.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem (Švaříček, Šedová a kol., 2007, s. 69). Hlavní výzkumnou otázku doplňujeme, dílčími výzkumnými otázkami.

Hlavní výzkumná otázka

Jak dobrovolníci vnímají vlastní dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních?

Dílčí výzkumné otázky

1. Jaká motivaci vede dospělého jedince k rozhodnutí, stát se dobrovolníkem v onkologickém zdravotnickém zařízení?
2. S jakými specifiky a úskalími se dobrovolník setkává během dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních?

3. Jaké jsou postoje rodiny, přátel či okolí vůči rozhodnutí dobrovolníka vykonávat dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních?
4. Jakým způsobem dobrovolníci zvládají psychickou zátěž spojenou s dobrovolnickou činností v onkologických zdravotnických zařízeních?
5. Jaký přínos a jaká negativa má pro dobrovolníka činnost v onkologických zdravotnických zařízeních?

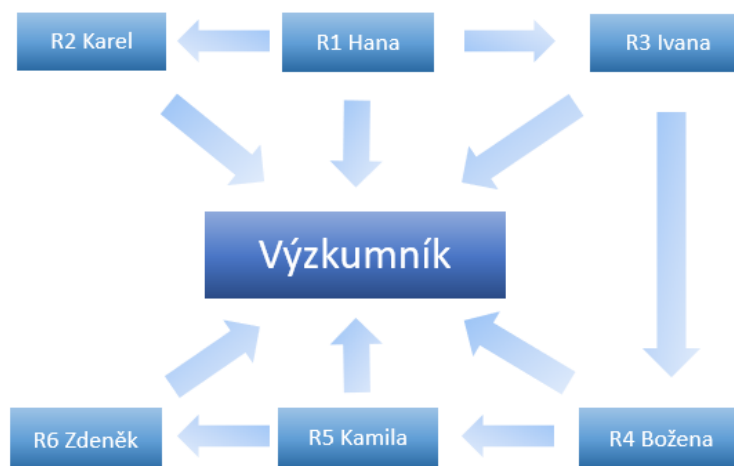
4.1.3 Výzkumná strategie a technika sběru dat

S ohledem na výzkumný problém a téma diplomové práce *Dobrovolnictví v onkologických zdravotnických zařízeních*, volíme pro výzkumné šetření kvalitativní výzkum. Jako vhodnou metodou sběru dat je určen hloubkový rozhovor (in-depth interview). Jedná se o „nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek“ (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 159). Konkrétně se tedy jedná o jeden z hlavních typů hloubkového rozhovoru, a to polostrukturovaný rozhovor, kdy pomocí předem připraveného okruhu otevřených otázek a podotázek se budeme snažit získat co nejvíce dat pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 160).

4.1.4 Výzkumný soubor

Vzhledem k výzkumnému problému a cíli výzkumu, byl zvolen záměrný výběr dle předem daných kritérií. Minimální věková hranice 18 let, všichni musí vykonávat dobrovolnickou činnost pro Nadační fond Pavla Novotného a být ochotní zapojit se do našeho výzkumu. Do tohoto výzkumu je zahrnuto šest účastníků výzkumu, různé věkové kategorie, pohlaví, věku, profese a stavu. Naši respondenti byli vybráni technikou snowball sampling, tedy technikou sněhové koule. Ta podle Dismana (2002, s. 114) „spočívá ve výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.“ Jinými slovy lze říci, že podstata této techniky spočívá v tom, že se další osoby, které se zúčastní výzkumu, „nabalují“ jako sněhová koule, a to až do chvíle, dokud není vzorek „teoreticky nasycen“ (Disman, 2002, s. 114). Výběr výzkumného souboru, byl zahájen na podzim roku 2019. Výzkumný soubor zahrnoval dva muže a čtyři ženy. Základním prvkem ve výběru respondentů byla respondentka Hana R1, která kontaktovala další respondenty Nadačního fondu Pavla Novotného. Techniku nabalování nám prezentuje následující schématický obrázek:

Obrázek č. 2 Schéma postupného „nabalování“ respondentů, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, v rámci techniky sněhové koule (Vlastní výzkum, 2019-2020)

4.1.5 Etický rozměr výzkumu

Z důvodu zachování etických zásad, byli všichni respondenti ujištěni, že jim v rámci výzkumu, budou změněny jména a budou jim vybrány pseudonymy. Všem respondentům bylo sděleno, že účast na výzkumu je zcela dobrovolná a byl získán informovaný souhlas s účastí na výzkumu. Také jsme se všech respondentů přeptali, zda souhlasí s tím, že rozhovory budou nahrávány na diktafon. Respondenti byli ujištěni, že zvukové záznamy tak pořízené, budou sloužit výhradně jen výzkumníkovi, k účelům doslovného přepisu textu z rozhovoru.

4.2 Realizace výzkumu

Realizační fáze výzkumu, byla započata v prosinci 2019 a probíhala do ledna 2020. V tomto časovém úseku jsme se souhlasem respondentů získali sociodemografické údaje, které jsme použili následně v našem výzkumu. Prostřednictvím opakovaného osobního setkání, jsme všem respondentům nastínili průběh výzkumu, který probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru (úvodní fáze, jádro rozhovoru, závěrečná fáze). Znovu jsme všechny účastníky výzkumu ujistili, že jejich jména budou změněna. Také jsme se opakovaně dotázali, zda souhlasí s tím, že rozhovory budou zaznamenány na diktafon a záznamy budou využity jen pro účely naší diplomové práce. Všechny rozhovory se uskutečnily s respondenty

v prostorách čekáren nebo jiných prostorách nemocničních zařízení, kde dobrovolníci v té době vykonávali dobrovolnickou činnost. Vše probíhalo tak, aby to nenarušilo jejich harmonogram dobrovolnických činností.

5 ANALÝZA DAT

Analýzu dat jsme zpravovali technikou otevřeného kódování. Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie (Straus, Corbinová, 1999, s. 40), avšak díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti je používána ve velmi široké škále kvalitativních projektů. Postupujeme tak, že nejprve analyzovaný text rozdělíme, rozebereme na jednotky a poté složíme novým způsobem. Jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta, odstavec a poté každé takto vzniklé jednotce přidělíme nějaký kód, tedy jméno nebo označení (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 211). Při našem postupu analyzování dat se tedy opíráme zejména o metodologické publikace Strausse, Corbinové (1999, s. 17), Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 213) a Hendla (2005, 243-244), které se metodou zakotvené teorie velmi podrobně zabývají.

Pečlivým pročítáním a zpracováváním přepsaných rozhovorů s respondenty do papírové psané formy, v textu nacházíme kódy, jimiž označujeme významové jednotky, které se shodují. Vytvoříme „nálepku“, která by co nejlépe odpovídala povaze našeho datového fragmentu, ve vztahu ke zvolené výzkumné otázce. Vzniklý seznam „nálepek“ (kódů), rozčleňujeme do jednotlivých kategorií, podle podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 214). Systém, který takto vytváříme, musíme chápat jako provizorní, později jej s největší pravděpodobností budeme mnohokrát přeskupovat a přepracovávat a budeme se k němu postupně vracet (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 221).

5.1 Sociodemografická data respondentů

Výzkumný vzorek tvoří čtyři ženy a dva muži. Věk respondentů je zcela náhodný a nebyl předem daný. Všechny data vyplynuly ze záměru, zařadit do výzkumného vzorku dospělé osoby, které vykonávají dobrovolnickou činnost pro Nadační fond Pavla Novotného. Všichni splňovali námi daná kritéria:

- minimální hranice 18 let,
- vykonávaná dobrovolnická činnost pro Nadační fond Pavla Novotného,
- ochota se zapojit do našeho výzkumu.

V rámci dodržení etického kodexu výzkumu, bude označení respondentů anonymní, jména budou nahrazena pseudonymy.

Tabulka č. 2 Sociodemografická data respondentů (Vlastní výzkum 2019-2020)

RESPONDENT	R1	R2	R3 I	R4	R5	R6
POHLAVÍ	žena	muž	žena	žena	žena	muž
VĚK	44	62	48	56	41	49
VZDĚLÁNÍ	SŠ	VŠ	SŠ	vyučená	SŠ	SŠ
RODINNÝ STAV	vdaná	ženatý	vdaná	vdova	vdaná	rozvedený
PROFESE	PR manažer	technik	učitelka	kuchařka	OSVČ	Chovatel drobných hlodavců
DĚLKA DOBROVOLNICKÉ ČINNOSTI	2	2	2	2	3	2

Kategorie č. 1 Motivace

Tabulka č. 3 Motivace (Vlastní výzkum 2019-2020)

KÓDY REPREZENTUJÍCÍ KATEGORII	KATEGORIE	VLASTNOSTI KATEGORIE	DIMENZE VLASTNOSTÍ KATEGORIE
Onemocnění	MOTIVACE	Řešení problémů	Přínosné/Nepřínosné
Zkušenost		Ochota pomáhat	Zásadní/Bezvýznamná
Touha pomáhat		Potřeba komunikace	Velká/Malá
Potřebnost		Podpora v osamělosti	Zásadní/Druhotná

Tato kategorie se zabývá základní otázkou, co motivovalo naše respondenty stát se dobrovolníky v onkologických zdravotnických zařízeních. Důvody respondentů se sice liší, avšak všichni mají společného jmenovatele, nezištně pomáhat lidem v těžké životní situaci, odlehčit pacientům v těžkých chvílích, být jim nápomocni, když zrovna poblíž není rodina a přátelé a potřebují zrovna v tu chvíli psychosociální či fyzickou oporu.

Zatím co R1, R2 motivovala k dobrovolnictví na onkologii mimo již vyslovené zkušenost s onkologickým onemocněním jejich nejbližších v rodině, R5 dovedla k motivaci být dobrovolníkem na onkologii zkušenost nejvážnější a tou je osobní setkání s onkologickou nemocí. R3, R4, R6 motivuje k dobrovolnictví na onkologii ochota pomáhat lidem v těžké situaci, věnovat jim nezištně svůj čas a energii.

Motivem, proč se R1 stala dobrovolníkem na onkologii a rozhodla se pomáhat pacientům, byla letitá péče o matku, která měla onkologickou diagnózu. Tako zkušenost j přivedla k myšlence, že jsou v jejím okolí jistě lidé, kteří potřebují také pomoc a rozhodla se stát dobrovolníkem na onkologii a přispívat svou péčí a ochotou tam, kde je třeba. Než se stala dobrovolníkem, nemohla dlouho rozhodnout, měla obavy, jestli to psychicky zvládne, jestli jí to víc nevezme, než dá.

„Mohu hovořit pouze za sebe 😊. V mém případě, přispěla k rozhodnutí stát se dobrovolníkem, pomáhat a pečovat o onkologické pacienty, letitá péče a úmrtí mé maminky na onkologickou diagnózu. Ještě dlouho po jejím odchodu (asi tři roky) jsem se nemusela rozhodnout, jestli se dobrovolníkem stát, či nikoli? Upřímně jsem měla obavy, co mi to přinese a zda mě to nebude psychicky vyčerpávat. Potom jsem uviděla ve Frýdecko-Místecké nemocnici výzvu Nadačního fondu Pavla Novotného a bylo rozhodnuto 😊“ (R1).

R2, byl motivován k dobrovolnictví na onkologii smutkem a samotou pacientů, které potkával při návštěvách svých příbuzných v nemocnici. Všiml si jejich osamění. Představoval si sám sebe, jak by mu asi bylo, kdyby za ním nikdo do nemocnice nechodil, kdyby tam neměl s kým pohovořit, komu se svěřit.

„Mě k tomu vedlo onkologické onemocnění v naší rodině, následná léčba a k tomu moje neustálé návštěvy v nemocnici, kde jsem si všiml, jak jsou někteří pacienti osamocení, bez návštěv, nikdo za nimi nejde, nemají si s kým popovídat...Přestavil jsem si, jak bych se cítil já, kdybych byl v nemocnici osamělý. Hodně jsem o tom přemýšlel a rozhodl jsem se, že bych chtěl těmto lidem pomoci, věnovat jim kousek se svého volného času“ (R2).

R5 jako jediná z respondentů, má osobní zkušenost s onkologickým onemocněním. Ona jako jediná skutečně ví, co opravdu nemocní pacienti potřebují, jaké mají obavy ze své nemoci, strach a nejistotu.

„Bohužel, právě moje vlastní zkušenost s onkologickým onemocněním, mě motivovala k tomu, stát se dobrovolníkem a pomáhat na onkologii“ (R5).

R3, R4, R6 mají společnou myšlenku, společnou motivaci, pomáhat nezištně lidem, kteří to potřebují, pomoci jim zvládat lépe jejich nemoc, být k nim laskaví, povídat s těmi, kteří nemají svoji rodinu o jejich problémech. R3 do toho na víc vkládá sama sebe, své pocity, že se jí to vrátí, pokud bude pomáhat potřebným.

„Chtěla jsem pomoci lidem, kteří se ocitli v těžké životní situaci a věnovat jim část své energie, času a mít z toho všeho pocit, že jsem pro někoho užitečná“ (R3).

„Ten důvod byla pomoc nemocným zvládat jejich nemoc, pomoci pacientům odreagovat se v nemocnici od svých starostí. Nabídnout jim možnost povykládat si o svém problému, pokud o to budou stát. Mě to osobně pomáhá, tak jsem si myslela, že by to mohlo pomoci i těm lidem. Každý nemá velkou rodinu a dobré přátele, kteří poslouchají“ (R4).

„No, hlavně pomoci lidem v obtížných chvílích“ (R6).

Shrnutí kategorie č. 1 Motivace

Pomocí první kategorie, jsme se dozvěděli důvody, které vedly naše respondenty k tomu, proč se stali dobrovolníky v onkologických zařízeních a co je motivovalo k tomu, aby pomáhali ve svém volném čase druhým lidem, kteří se ocitli v těžké životní situaci. V některých situacích se stává, že se rodina nemůže postarat o své příbuzné, nemůže za nimi přijít do nemocnice. V této situaci přichází do onkologického zdravotnického zařízení dobrovolníci naši respondenti, kteří nezištně pomáhají personálu v péči o pacienty. Jejich činnost spočívá v pomoci pacientům se odreagovat od svých starostí, nabídnout jim možnost si popovídat, vyslechnou jejich problémy, obavy, smutky, vytrhnou je s jejich samoty. K této činnosti se všichni respondenti rozhodli svobodně, bez nároku na odměnu.

Kategorie č. 2 Přínos a úskalí

Tabulka č. 4 Přínos a úskalí (Vlastní výzkum 2019-2020)

KÓDY REPREZENTUJÍCÍ KATEGORII	KATEGORIE	VLASTNOSTI KATEGORIE	DIMENZE VLASTNOSTÍ KATEGORIE
Zpětná vazba	PŘÍNOS A ÚSKALÍ	Dobrá pocit	Pozitivní/Negativní
Podpora		Míra podpory	Zásadní/Bezvýznamná
Zkušenost		Uspokojení potřeb	Velké/Malé
Přínos			

V této kategorii jsou zahrnuty Specifika a úskalí versus přínos a negativa. Každá lidská činnost nám přináší na jedné straně radost a pocit zadostiučinění, ale na druhé straně může přinést starosti a problémy, S těmito skutečnostmi se setkávají při dobrovolnické činnosti na onkologii i naši R1, R2, R3, R4, R5, R6.

Pro R1 bylo nejtěžší právě to rozhodnutí stát se dobrovolníkem v onkologickém zařízení. Přes velké obavy, co jí tato činnost přinese, zda jí bude naplňovat nebo spíše vyčerpávat tuto výzvu přijala, se všemi pro a proti.

„Když už se člověk rozhodne, myslím si, že je připraven a ochoten přijmout radosti i strasti, které dobrovolnictví na onkologii přináší, v této oblasti se vzdělávat a čerpat zkušenosti od letitých dobrovolníků, koordinátorů a věnovat tonu zdarma svůj čas“ (R1).

R2 a R4 se při dobrovolnické činnosti nesetkali z jejich pohledu s žádným úskalím ani negací. Svoji přítomnost u pacientů vidí jako vítanou, s pozitivní odezvou, vstřícností.

„Nesetkal jsem se v nemocnici s ničím negativním, Ti lidé jsou upřímně rádi, že za nimi přijdeme“ (R2).

Nesetkala jsem se nikdy s ničím negativním. Opravdu nikdy za celé dva roky jsem nezažila žádnou negativní odezvu“ (R4).

Za úskalí při své dobrovolnické činnosti považuje R3 občasný pocit nepotřebnosti. Občas se stává, že se zrovna nikdo necítí sám, a tudíž ji nikdo nepotřebuje. I když si uvědomuje, že je to dobře, přesto má pocit, že by ráda pro někoho něco udělala, někomu pomohla.

„Někdy přijdu za pacienty a na oddělení není nikdo, kdo by mě potřeboval. Samozřejmě je to dobře, že se nikdo necítí sám a nepotřebuje mě, ale mrzí mě to, že pro nikoho nemůžu nic udělat. No, to je takový paradox, že? (smích). Snad mi ale rozumíte, jak to myslím“ (R3).

R5 za úskalí své dobrovolnické činnosti pokládá občasnou náladovost pacientů, také úmrtí pacienta, chápe jako něco, s čím se musí sama občas potýkat. Všechny tyto skutečnosti, které nám R5 popisuje, k dobrovolnictví na onkologii neodmyslitelně patří. Dobrovolnická činnost, je zde velmi specifická, mnohdy velmi smutná, ale věříme, že častěji povzbudivá a přínosná, pro pacienty i dobrovolníky.

„Za úskalí určitě pokládám občasnou náladovost nemocných, také úmrtí pacientů, které jsem navštěvovala, povídala jsem si s nimi a starala jsem se o ně, to mě vždy velmi rozesmutní“ (R5).

R6 nám svoji zkušenost specifikuje spíše pomocí pocitů, se kterými se setkává při své dobrovolnické činnosti na onkologii. Na jedné straně je to radost, která je mnohdy vykoupená velkým odříkáním, přecházející až ve smutek, pokud se boj se zákeřnou nemocí nedaří.

„Někdy smích, někdy pláč, někdy lítost, většinou však velké odhodlání“ (R6).

Do kategorie č. 2 Přínosy a úskalí, jsme zařadili také **pozitiva a negativa** dobrovolnické činnosti. Jak již jsme výše uvedli, patří i se specifiky a úskalími dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních do jednoho námi utvořeného celku. Všichni naši respondenti, jsou tentokrát ve svých odpovědích jednotní. Jejich dobrovolnická činnost na onkologii, všem přináší jen pozitiva. Žádný z nich, se za dobu své dobrovolnické činnosti nesetkal s negativní odezvou, jak od pacientů, tak od personálu.

R1 nám popisuje svoji zkušenost s dobrovolnictvím v onkologických zařízeních, jako velmi pozitivní. Z jejich slov lze vyčíst, že ji dobrovolnictví naplňuje. Velmi dobré vztahy má nejen s pacienty, za kterými velmi ráda chodí, ale i s odborným personálem.

„Mám zkušenosti s výkonem služby ve více zdravotnických zařízeních, na různých odděleních a všude se setkávám s vřelým přijetím ze strany personálu. Mohu upřímně říci, že na odděleních, kde působím, máme až „familiární vztahy“. Pravidelně dostávám zpětnou vazbu a nesmírně mě těší, když se od personálu dozvím, že i pacienti pookřáli a měli radost z mojí návštěvy. Dobrovolnictví mě přináší obrovskou radost a naplnění mého život“ (R1).

R2 je věřící člověk, a tudíž má pro něj jeho dobrovolnická činnost na onkologii ještě trochu jiný rozměr. Všechno co dělá, je pro něj smysluplné a naplňující a přínosné. Vede rád rozhovory s pacienty, mnohdy mu svěří, více než svým blízkým.

„Nabíjí mě to. Hrozně moc mi to dává. Jsem věřící člověk, tak nějak cítím, že to co dělám, má opravdu smysl. Že to může někomu pomoci, třeba jen tím, že se může někomu vypovídat. Víte, občas lidé řeknou cizímu člověku víc než někomu blízkému. Nemusí se totiž bát otevřít. Když říkáte těžkosti někomu cizímu, tak můžete být naprosto otevření a nemusíte mít strach, že se bude trápit a tížit vašimi starostmi, aspoň tak si to myslím“ (R2).

R3 vidí největší pozitivum ve své dobrovolnické činnosti, ve zpětné vazbě a pocitu potřebnosti a sounáležitosti, který se jí dostává nejen od pacientů, ale i od personálu.

„Obrovská podpora pro pacienty, nejkrásnější je, když vám poděkují, že jste za nimi přišli. A poděkují vám i sestřičky, že jim pomáháte s pacienty, kteří by si jinak chtěli povídat s nimi, protože ony na to nemají čas. Neumíte si ani představit, jak dobrý pocit z toho mám“ (R3).

Pro R4 je největší pozitivum a přínos, a také smysluplnost dobrovolnické činnosti, pocit podpory pacientů v těžkých chvílích.

„Pozitivní je právě ten dobrý pocit. Když víte, že vaše návštěva někomu udělala radost, že někoho potěšila, že někoho povzbudila, že mu ulevila“ (R4).

R5 vidí také dobrovolnickou činnost na onkologii jako velmi pozitivní a přínosnou hlavně pro pacienty. Popisuje důležitost dobrovolníka, který mnohdy nahrazuje rodinu v případě, že je pacient sám, nebo rodina je zrovna z nějakého důvodu nedostupná. Má zkušenosti i se situacemi, kdy potřebuje pacient víc než přátelský rozhovor. Spolupracuje s personálem, který zajistí v případě potřeby odbornou pomoc.

„Velký přínos, velké pozitivum. Pacient se těší, že si má s kým promluvit, vypít kávu. Někdo je vděčný, že si k němu sednu a podržím mu ruku, že není sám, když rodina zrovna nemůže přijít, nebo je daleko, nebo chybí úplně. Každý neměl v životě to štěstí, že má životního partnera a děti. Jsou pacienti, kteří opravdu nemají nikoho. Mnohdy se svěří s věcmi, které rodině neřeknou nebo nakonec uznají, že by potřebovali psychologa, a tudíž tuto informaci sdělím zdravotnímu personálu na oddělení, který to zajistí“ (R5).

Podle R6 patří mezi hlavní pozitiva dobrovolnictví na onkologii pomoc zdravotnickému personálu, aby mohli v klidu zvládat odbornou péči, kterou pacienti potřebují a samotným pacientům, aby jim ulehčil svojí přítomností pobyt v nemocnici.

„Za důležité pozitivum v mé dobrovolnické činnosti považuji pomoc zdravotnickému personálu s péčí o pacienty na oddělení a za velmi důležité a potřebné považuji dodat pacientům sílu vyrovnat se s nastávající situací, která je pro mnohé velmi náročná“ (R6).

Shrnutí kategorie č. 2 Přínosy a úskalí

Pomocí druhé kategorie, jsme se dozvěděli, s jakými specifiky, ale i úskalími, se naši respondenti setkávají při dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních. Podstatné je ihned na začátku pochopit skutečnost, že dobrovolnická činnost v onkologických zařízeních je velmi specifická a náročná a už jen to, že se člověk rozhodne vykonávat dobrovolnickou činnost na takovém místě, vyvolává v lidech obdiv, úctu a někdy i obavu. Nelze se tedy divit, že naše respondentka za úskalí považuje již myšlenku, stát se dobrovolníkem. Dva naši respondenti neshledávají žádná úskalí ve své dobrovolnické činnosti na onkologii, cítí se vítaní od pacientů i od personálu. Pro naši další respondentku je úskalí dobrovolnické činnosti na onkologii v občasné nepotřebnosti a mrzí ji to,

tak by chtěla pomáhat. Další naše respondentka vidí úskalí dobrovolnické činnosti na onkologii v občasně náladovosti pacientů, což se dá jistě pochopit, nebo že umře pacient, kterého navštěvovala. Poslední respondent hovoří spíše o pocitech, které ho doprovází při jeho dobrovolnické činnosti na onkologii.

Do naší kategorie jsme také začlenili přínosy a negativa dobrovolnické činnosti v onkologickém zařízení. Podle nás patří se specifiky a úskalími do jednoho celku. Pomáhají nám objasnit všechny důležité skutečnosti, které doprovází dobrovolníka jeho činností. Všichni naši respondenti nám odpověděli tentokrát jednotně. V jejich dobrovolnické činnosti převažují pozitiva před negativy. Za důležité pokládají zpětnou vazbu, která je pro ně velmi důležitá. Přináší sebou pocit sounáležitosti, empatie, touhu nezištné pomoci. Každý náš respondent do své dobrovolnické činnosti dává kus sebe, svoji energii, čas a zkušenost a je velmi rád, že se mu vše vrací nejen prostřednictvím vděčných a spokojených pacientů, ale i odborného personálu, který je vždy rád mezi sebou přivítá.

Kategorie č. 3 Rodina a přátelé

Tabulka č. 5 Rodina a přátelé (Vlastní výzkum 2019-2020)

KÓDY REPREZENTUJÍCÍ KATEGORII	KATEGORIE	VLASTNOSTI KATEGORIE	DIMENZE VLASTNOSTÍ KATEGORIE
Obdiv	RODINA A PŘÁTELE	Hrdost	Velká/malá
Obava		Potřeba porozumění	Velká/malá
Podpora rodiny		Význam podpory	Zásadní/Bezvýznamný

V této kategorii se zaměřujeme na rodinu a přátelé našich respondentů. Podle autorů Beck a Beck-Gernsheimová (2007) mnoho lidí řadí rodinu a lásku do pozice, kterou dříve zaujímal bůh. Je vzývána jako základ společnosti a bezpečný přístav. Pro všechny naše R1, R2, R3, R4, R5, R6 je podpora rodiny a přátel velmi důležitá. Nachází v ní porozumění, smysluplnost, mnohdy i obdiv a hrdost, proto co dělají.

Rodina a její nejbližší podporují naši R1 v dobrovolnické činnosti na onkologii a vnímají její dobrovolnickou činnost jako důležitou, potřebnou a také velmi přínosnou nejen pro pacienty, ale i pro samotnou společnost.

„Jak jsem již zmiňovala, jelikož jsme měli a máme i nadále ve svém okolí blízké lidi s onkologickou diagnózou, tak všichni víme, jak důležitá je pro pacienta podpora, věnovaný čas, pozornost a vlídné slovo, takže v naší rodině vnímáme dobrovolnickou činnost za mimořádně důležitou a přínosnou nejen pro samotné pacienty, ale také pro celou společnost!“ (R1).

R2 také podporuje rodina a přátelé v dobrovolnické činnosti na onkologii, jeho radost a pocit sounáležitosti z toho co dělá, mu přináší pocit smysluplnosti z jejího konání.

„Všichni v doma i přátelé mě v mé dobrovolnické činnosti podporují. Jsou velmi rádi, že dělám tuto smysluplnou činnost, která mě baví a naplňuje“ (R2).

Manžel i samotná R3 měl ze začátku obavu, jestli to bude všechno zvládat. Každý den v práci s dětmi a potom dobrovolnická činnost na onkologii. Obavy byly zbytečné. Manžel poté změnil názor. Viděl, že je spokojená, že ji dobrovolnická činnost přináší radost a uspokojení.

„Manžel měl strach. Říkal, že mám zátěž každý den v práci, že z toho budu unavená a špatná, ale pak změnil názor, když viděl, jak mě to těší a dobíjí. Velmi mě podporuje a je na mě pyšný“ (R3).

I R4 má velkou podporu v rodině, ve svých dětech a známých. Všichni její dobrovolnickou činnost na onkologii schvalují. Má pocit, že ji nejbližší dokonce i obdivují. To ji přináší radost, pocit potřebnosti a povzbuzení v jejím osobním životě.

„Postoje mojí rodiny a známých jsou jenom kladné. Děti mě v tom hodně podporují a také trochu i obdivují, co dělám. Někdy se cítím osamělá a tam mě to vždy přejde a je mi fajn“ (R4).

R5 je ráda, že ji rodina a přátelé v její dobrovolnické činnosti na onkologii podporují, je to pro ni velmi důležité. Těší ji, že jsou její přátelé za to na ni hrdí, že se této činnosti věnuje, když oni mají pocit, že by to nezvládli.

„Podpora rodiny je pro mě důležitá a funguje. Přátelé jsou hrdí, že mají vedle sebe člověka, který se tomu věnuje, když oni mají pocit, že by to nezvládli. Vlastně většina lidí má pocit, že by to nezvládla“ (R5).

R6 rodina také v jeho dobrovolnické činnosti na onkologii podporuje, obdivuje ho a velmi si ho za to váží. Přátelé jeho dobrovolnickou činnost vidí také velmi pozitivně, hlavně kvůli tomu že je muž.

„Pozitivní, hodně pozitivně. Rodina mě podporuje a obdivuje mě. Přátelé moji dobrovolnickou činnost vnímají také pozitivně. Hlavně proto že jsem muž, není to tak obvyklé, tak mi fandí“ (R6).

Shrnutí kategorie č. 3 Rodina a přátelé

Tato kategorie nám vyzněla jednoznačně. Všichni respondenti mají pro svoji dobrovolnickou činnost na onkologii velkou podporu rodiny, nejbližších i přátel. Přesto, že jsou všichni naši respondenti ještě v pracovním procesu, našli v sobě sílu a energii k tomu, aby šli ve svém volném čase pomáhat lidem, kteří je potřebují. Jako své pomocníky, rádce, posluchače, důvěrníky. Každý náš respondent má velké štěstí, že není sám. Všichni mají rodinu, děti, přátelé, mají se ke komu vracet. Tito blízcí lidé je za to, že pomáhají nezištně nemocným onkologickým pacientům, obdivují, podporují, jsou na ně právem hrdí. Občas mají strach a obavu, aby tato náročná činnost nezanechala na našich respondentech něco negativního. Oni je však již mnohokrát přesvědčili svojí silou, energií a odhodlaností pomáhat potřebným, že obavy nejsou na místě.

Kategorie č. 4 Psychická zátěž

Tabulka č. 6 Psychická zátěž (Vlastní výzkum 2019-2020)

KÓDY REPREZENTUJÍCÍ KATEGORII	KATEGORIE	VLASTNOSTI KATEGORIE	DIMENZE VLASTNOSTÍ KATEGORIE
Pocit naplnění	PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ	Pozitivní pocit	Trvalý/Přechodný
Smrt		Víra	Vyznávaná/ Popíraná
Odreagování		Životní postoj	Trvalý/Přechodný
Smysluplnost		Vliv na psychiku	Malý/velký

Každá činnost, byť je vykonávána s radostí, láskou a dobrým pocitem, nám může přinést i pocity vyčerpanosti, stresu a jiné psychické zátěže. Obzvlášť mluvíme-li o dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních. Dobrovolníci se mohou každý den setkávat se zhoršením stavu pacientů, s komplikacemi, se strachem, se smrtí. Toto vše se týká i našich R1, R2, R3, R4, R5, R6. Přes všechny negativa, se kterými se setkávají, nikdo z nich nepocituje žádnou zásadní psychickou újmu, ze své dobrovolnické činnosti na onkologii. V podstatě tuto situaci, všichni naši respondenti zvládají.

Pro R1 dobrovolnická činnost na onkologii naplňuje, tudíž nepocituje žádnou psychickou zátěž ze své činnosti. Při návštěvách pacientů se setkává s novými lidmi a má si tak možnost uvědomit, co je v životě nejdůležitější.

„Mé zkušenosti jsou spíše obrácené, pro mě osobně je výkon dobrovolnické činnosti naplňující a přináší mi do života mnoho pozitivního. Já osobně nepocituji s výkonem služby žádnou zvýšenou psychickou zátěž, naopak mě to velmi nabíjí, poznávám řadu nových lidí, na chvíli se zastavím a pravidelně si tak uvědomím, co je v životě opravdu důležité!“ (R1).

R2 vidí vše se zdravím nadhledem. Dost možná protože je muž. Snad je mu nápomocná i víra. Pokud se necítí dobře, na onkologii vůbec nejde, aby svoji nepohodu nepřenášel na pacienty.

„Moje největší psychická zátěž je, že neumím obsluhovat kávovar. ☺ (pokud jsou dobrovolníci v ambulantní části onkologického zařízení, vaří pacientům kávu a čaj a zpestřují jim svoji přítomností čekání do ordinací). Pokud se necítím OK, tak do nemocnice nechodím. Když nejsem psychicky v pohodě já sám, nemůžu psychickou pohodu nabídnout ani těm ostatním. Občas vám v hlavě trochu vrtá všechno smutné, co se od pacientů dozvíte, ale to k tomu prostě patří“ (R2).

Pro R3 je důležitá schopnost odreagovat se a mít dostatečný odstup a nadhled. Uvědomuje si, že jinak by dobrovolnickou činností na onkologii nemohla vykonávat.

„Musím se umět odreagovat a myslet na sebe. Netrápím se tím, že lidé, za kterými chodím, umírají. Víte, to by tam nemohly pracovat ani ty sestřičky. Vlastně nikdo by tam nemohl pracovat, kdyby si to bral každý nějak osobně k srdci“ (R3).

R4 je přesvědčena, že ji psychická zátěž neoslabuje. Pocit z toho, že někomu pomáhá, jí dává sílu. Věří, že každé vykonané dobro, se člověku vrátí.

„Zvládám to dobře, protože vím, že jsem někomu pomohla v těžké situaci. Věřím, že každé dobro, které pro někoho uděláte, se vám zase jednou někde vrátí“ (R4).

R5 svoji psychickou zátěž z výkonu dobrovolnické činnosti na onkologii zvládá s pomocí odborníka a relaxace.

„Mluvím a rozebírám problematiku s psychologem. Komunikace s ním je pro mě velmi přínosná a obohacující. Také mi pomáhá chození po horách, po lesích, kde si vždy vyčistím hlavu“ (R5).

R6 je také psychicky v pohodě. Dobrovolnická činnost na onkologii je pro něj velmi pozitivní a posilující. Nepocítuje žádnou negativní energii.

„Dobrovolnictví na onkologii mi dobývá energii, dává sílu. A co se stane v nemocnici, to tam i zůstane“ (R6).

Shrnutí kategorie č. 5 Psychická zátěž

Dobrovolnická činnost v onkologických zařízeních, je velmi náročná. Dobrovolník se setkává při své činnosti se skutečnostmi, které se můžou negativně odrazit na jeho psychice. Přes všechny tyto úskalí naši respondenti nepocítují žádnou zásadní psychickou újmu. Prakticky ve všech případech respondenti psychickou zátěž zvládají, a mají z dobrovolnické činnosti na onkologii velmi pozitivní pocity. Jednu naši respondentku dobrovolnická činnost na onkologii naplňuje, ne vyčerpává a při své činnosti pocítuje uvědomění si toho, co je v životě důležité. Pro další čtyři respondenty je důležitý nadhled, odreagování a pozitivní energie, síla a posílení. Jen jedna respondentka zvládá svou zátěž z dobrovolnické činnosti pomocí odborníka, ale i přesto pocítuje dobrovolnickou činnost jako velký přínos pro pacienty, ale i pro sebe.

..

5.2 Zakotvená teorie jako shrnutí výzkumu

Obrázek č. 3 Nový model zakotvené teorie (Vlastní výzkum 2019-2020)

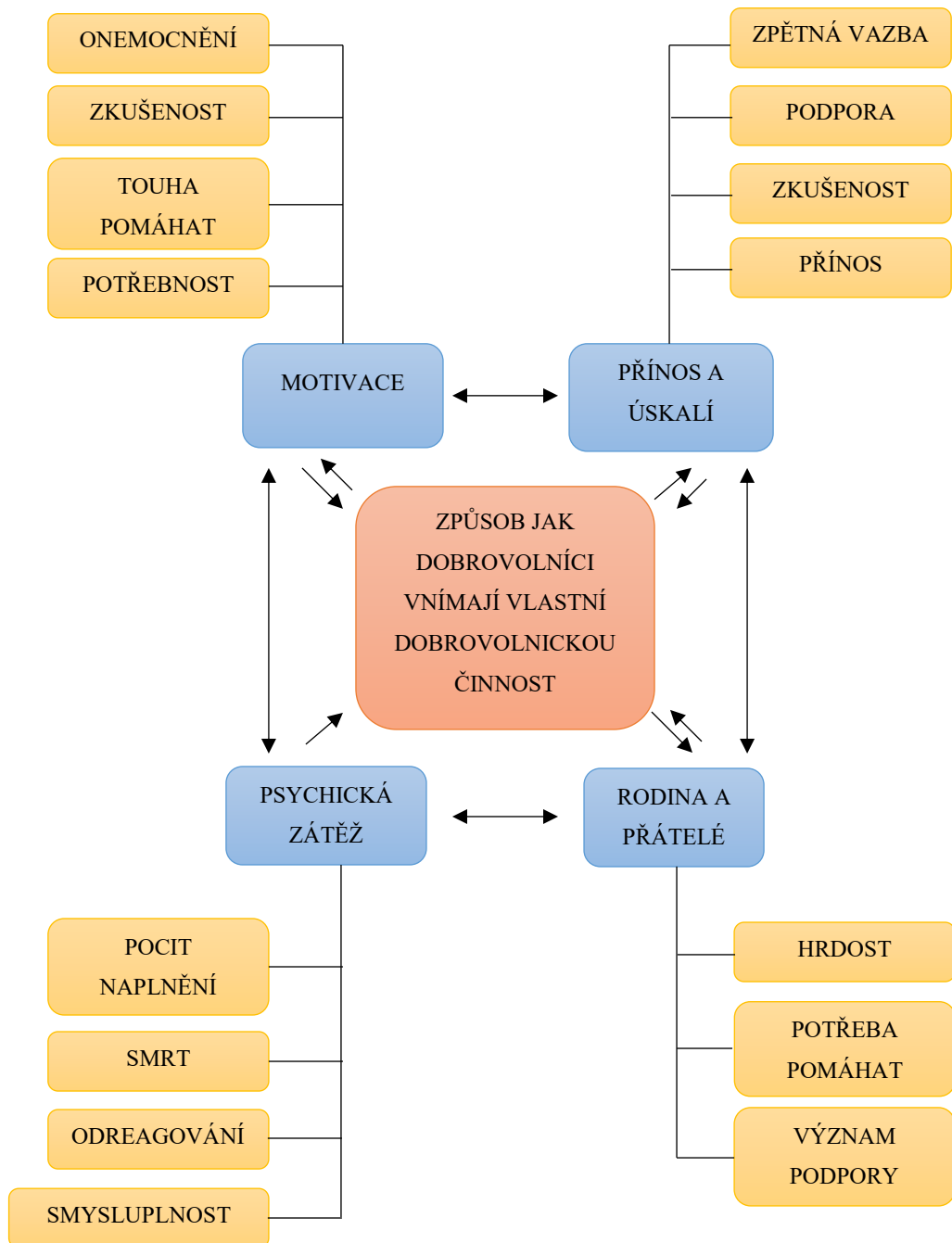

Schéma nového modelu zakotvené teorie se opírá o data, která jsme získali v rámci našeho výzkumu a je nahlédnutím do vnímání vlastní dobrovolnické činnosti našich respondentů. Zároveň nám nativně podaný model zakotvené teorie poodkrývá odpovědi na stanovenou výzkumnou otázku, tedy na hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky. Zjištění, jak dobrovolníci vnímají vlastní dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních, zahrnuje celou řadu oblastí, která se dobrovolníka při jeho činnosti bezprostředně dotýká a nelze je od sebe navzájem oddělit. Všechny tyto skutečnosti nám tvoří celek, který nejde od sebe navzájem oddělit. Dá se říct, že naši respondenti vnímají svoji dobrovolnickou činnost na onkologii velmi pozitivně a smysluplně. Dobrovolnická činnost je naplňuje a uspokojuje. Z analýzy našich rozhovorů jsme zjistili, že k dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních motivovala naše respondenty potřeba pomáhat lidem v obtížných situacích. V mnoha případech je pacient sám, nemá vlastní rodinu nebo je jeho rodina daleko, v tu chvíli přichází náš respondent, vyslechne ho, pohovoří s ním, chytne ho za ruku. Z analýzy rozhovorů jsme dále zjistili, s jakými specifiky a úskalími či přínosy a negativy se naši respondenti při své dobrovolnické činnosti setkávají. Dobrovolnická činnost v onkologických zařízeních je velmi specifická a náročná. Vyžaduje po našich respondentech mnoho trpělivosti a ochoty. Naši respondenti i přes tyto skutečnosti, v podstatě neshledávají žádná zásadní úskalí ve své dobrovolnické činnosti. Byť někteří v počátcích své dobrovolnické činnosti bojovali s obavami, že to nezvládnou, zanedlouho zjistili, že zbytečně. Z rozhovorů jsme také zjistili, že dobrovolnická činnost, je pro všechny respondenty velkým přínosem, dobíjí jim energii, dává sílu, přináší pocit sounáležitosti, potřebnosti, užitečnosti. Jeden z našich respondentů je věřící a je přesvědčen, že mu víra pomáhá k lepšímu pochopení a vcítění se do pacientů, se kterými se setkává. Nejdůležitější je pro všechny respondenty zpětná vazba, kterou pravidelně dostávají nejen od pacientů, ale i od odborného personálu. Naopak s negativy dobrovolnické činnosti na onkologii se žádný z našich respondentů, po celou dobu neseťkal. Jedna z dalších důležitějších věcí, kterou jsme z rozhovoru s respondenty zjistili je, že pro svoji dobrovolnickou činnost na onkologii potřebují, aby ji mohli vykonávat v klidu a naplno, je podpora rodiny a jejich přátel. Všichni respondenti nám potvrdili, že je rodiny a přátelé velmi podporují, obdivují je a jsou na ně a jejich dobrovolnickou činnost na onkologii patřičně hrdí. U jedné respondentky měl manžel ze začátku její dobrovolnické činnosti obavu, jak to vše zvládne, když je celý den v práci s hromadou dětí, ale když viděl, jak ji to těší a dobíjí, tak změnil názor. Dále nám z rozhovoru plyne, že další podstatná skutečnost, která se dotýká každého

z našich respondentů osobně a může se s ní setkat při své dobrovolnické činnosti a jistě setkává, je psychická zátěž. Již zmínka o onkologickém onemocnění, v mnoha lidech vyvolává strach, obavu, smutek, smrt. V případě našich respondentů, kteří si vybrali pro svou dobrovolnickou činnost právě onkologické zařízení, se od nich z rozhovoru dozvídáme, že téměř všichni psychickou zátěž zvládají dobře. Prakticky všichni respondenti, mají pocity kladné, žádnou zvýšenou psychickou zátěž nepocítují, ba naopak. Kromě jedné respondentky, která má osobně zkušenost s onkologickým onemocněním a navštěvuje psychologa. Svoji pozitivní mysl si naši respondenti udržují nadhledem, relaxací, chozením do přírody, myšlenkou, že dělají správnou a potřebnou věc. Všechny tyto skutečnosti, které jsme si nastínily, mají zásadní vliv na dobrovolnickou činnost našich respondentů a pomohli nám uvědomit si a zamyslet se nad tím, jak naši respondenti vnímají svoji dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali tématem dobrovolnictví a dobrovolnické činnosti v onkologických zdravotnických zařízeních. Cílem práce bylo zjištění, jak dobrovolníci vnímají vlastní dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních. V první části práce jsme si vymezili terminologii z oblasti dobrovolnictví, jeho typy a charakteristiky. Také jsme se zaměřili na význam a přínos dobrovolnictví a dobrovolnické činnosti. V druhé části práce jsme se zabývali otázkou dobrovolnictví ve zdravotnictví, popsali jsme si zdravotnictví jako oblast dobrovolnictví a nastínili jsme si historické začátky dobrovolnictví u nás i ve světě. Dále jsme si popsali dobrovolnická centra a jejich důležitou roli, kterou hrají v naší společnosti. Ve třetí kapitole jsme se seznámili se specifiky, úskalími a riziky dobrovolnické činnosti v onkologických zařízeních, s přínosem pro pacienty a jejich blízké. Také jsme si popsali motivaci dobrovolníků k činnosti v onkologických zařízeních a v neposlední řadě význam dobrovolnické činnosti pro pacienty, jejich blízké, ale také pro odborný personál.

Zmapování této oblasti považujeme za důležité, vzhledem k aktuálnosti tématu dobrovolnictví v naší společnosti. Dobrovolnictví nelze brát jako oběť sebe sama ostatním lidem, ale jako přirozený projev občanské solidarity, smysluplnosti, zdroje získávání nových zkušeností, dovedností a obohacení v mezilidských i osobních vztazích. Jedna z nejdůležitějších oblastí dobrovolnické činnosti, je dobrovolnictví ve zdravotnictví. Dobrovolnická činnost ve zdravotnických zařízeních je v současnosti velmi vítaná a dobrovolnická centra jsou standardní a nedílnou součástí nemocničních zařízení. Jednou ze specifických oblastí zdravotnické péče jsou onkologická oddělení. Dobrovolnická činnost na onkologii má svá pravidla, a proto je tato činnost svým způsobem velmi specifická. Dobrovolník na onkologii je orientován na to, co je pro pacienta zdravé a vzhledem k jeho zdravotnímu stavu možné. Důležitá je také přítomnost, a ne budoucnost. Všechny činnosti, které dobrovolník s pacientem vykovává, jsou směřována k pacientově psychické pohodě.

V praktické části jsme metodou nativního rozhovoru, zkoumali šest dobrovolníků různého pohlaví, věku, stavu a vzdělání, kteří se věnují dobrovolnické činnosti pro Nadační fond Pavla Novotného. Zpracování a analýza získaných dat, byla velmi zajímavá, snažili jsme se o nejlepší interpretaci, abychom mohli následně co nejlépe popsat, jak vnímají dobrovolníci, svoji vlastní dobrovolnickou činnost v onkologických zdravotnických zařízeních, jaká motivace je vedla k dobrovolnické činnosti na onkologii, jaké to mělo

pro ně specifika a úskalí, ale také přínosy a negativa, jaký názor má na jejich dobrovolnickou činnost rodina a jejich přátelé a jak při své činnosti na onkologii zvládají psychickou zátěž. Tato diplomová práce, je pro nás příležitostí trochou obohatit toto aktuální téma o poznatky z našeho vlastního výzkumu.

V podstatě lze říct, že dobrovolnictví je životní postoj nebo také životní cesta. Vykonávat dobrovolnickou činnost na onkologii, neznamená jen vykonávat něco pro druhé, ale získávat něco pro sebe. V případě dobrovolníků na onkologii, pocity zadostiučinění, jako ochota pomáhat, touha pomáhat, empatie, pocit naplnění, užitečnost, zpětná vazba, či jsme rádi, že jste tady, děkuji vám za to, že jsem se vám mohl svěřit, děkuji vám, že jste mě chytla za ruku, děkuji vám, že tady nemusím být sám, jsou pro dobrovolníka na onkologii, velkou satisfakcí za hodiny strávené s pacienty při výkonu své dobrovolnické činnosti.

Na závěr si dovolíme konstatovat, že hlavní cíl i dílčí cíle náš výzkum splnil. Uvědomujeme si, že výsledky našeho výzkumu jsou subjektivní a jsou tvořeny z malého počtu výzkumného vzorku, tedy členů Nadačního fondu Pavla Novotného, kteří pro něj vykonávají dobrovolnickou činnost, tudíž nelze získané poznatky zobecňovat a vztahovat na všechny dospělé jedince, kteří se rozhodují vykonávat, nebo vykonávají dobrovolnickou činnost v onkologických zařízeních. Výsledky našeho výzkumu však mohou být využitelné pro koordinátory dobrovolníků při nábořech dobrovolníků, výběrech nebo školeních a supervizích, a to hlavně k lepšímu pochopení, porozumění a řešení problémů a výzev.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BECK, Ulrich; BECK-GERNSHEIMOVÁ, Elisabeth. *Families in a runaway world*. In: SCOTT, Jacqueline; TREAS, Judith; RICHARDS, Martin. *The Blackwell companion to the sociology of families*. Malden: Blackwell Publishing, 2007 s. 499-514. ISBN 9780470998991
- [2] BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2002. ISBN 8072610643.
- [3] BLAŽEKOVÁ, B. *Dobrovolnictví a organizace, které se na dobrovolné činnosti podílejí*. Závěrečná absolventská práce. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální. Olomouc 2000.
- [4] BOUKAL, Petr, Jiří NOVOTNÝ a Hana VÁVROVÁ. *Ekonomika a řízení neziskových organizací: pracovní sešit*. V Praze: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0604-1.
- [5] DIENSTBIER, Zdeněk a Vladimíra STÁHALOVÁ. *Onkologie pro laiky*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Liga proti rakovině, 2012. ISBN 978-80-86031-65-1.
- [6] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 9788024601397.
- [7] FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. ISBN 978-80-903-696-8-9.
- [8]. FRIČ, Pavol. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 203 ISBN 9788086432045.
- [9] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- [10] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [11] JEŘÁBKOVÁ, Veronika a Jan HARTL. *Společenská odpovědnost firem*. [Česko]: Aisis, 2003. 42 s.

- [12] LYONS, M., WIJKSTROM, P. & Clary, G. 'Comparative studies of volunteering: what is being studied'. *Voluntary Action* 1(1), 1998.
- [13] MUSIC, M. A., & WILSON, J. *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press, 2008.
- [14] NOLEN-HOEKSEMA, Susan a kol., 2012. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0083-3.
- [15] NOVOTNÝ, Michal a Ivana STARÁ. *Dobrovolníci v nemocnicích: metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení*. Vyd. 2., dopl. Praha: Hestia, 2002, 48 s. ISBN 80-238-8697-5
- [16] REYKOWSKI, J. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1982, s. 257, ISBN 9788302009013
- [17] ROCHESTER, C. *Making Sense of Volunteering: A Literature Review*. London: Volunteering England, 2006, s. 39, ISBN 1-897708-38-6
- [18] ROCHESTER, C., PAINE, A. E., HOWLETT, S., ZIMECK, M. *Volunteering and Society in the 21st Century*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010. ISBN 978-0-230-21058-5
- [19] *Slovník cizích slov*. 2. dopl. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1998. ISBN 80-90-1647-8-1.
- [20] STEBBINS, R. A. (1996). *Volunteering: a serious leisure perspective*. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. In *Contemporary Perspectives in Leisure: Meanings, Motives and Lifelong Learning*, 25 (2), 1996, s. 211-224. ISBN 978-0-415-82987-8
- [21] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy, techniky a metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 9788085834604.

- [22] ŠIMKOVÁ, Svatava. *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe: Evropský rok dobrovolnictví*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011. ISBN 978-80-87449-15-8.
- [23] ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-68-7.
- [24] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [25] TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.
- [26] VITOUŠOVÁ, P. *Motivace pro práci v neziskovém sektoru*, Agnes, 1998. Závěrečná práce kurzu Řízení neziskových organizací.
- [27] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

[1] ADRA. CZ, *Dobrovolníci* [online] ©2014 (cit. 2020-03-02).

Dostupné z: <https://www.adra.cz/dobrovolnictvi>

[2] BOGFRIENDS. PBWORKS. COM. *The 21st Century volunteer A report on the changing face of volunteering in the 21st Century Commissioned by the Scout Association.* [online]

© 2005 (cit. 2020-01-05.)

Dostupné z: <http://bogfriends.pbworks.com/f/volunteers.pdf>

[3] CESTA DOMŮ. CZ. *Domácí hospic.* [online] © 2020 (cit. 2020-03-05).

Dostupné z: <https://www.cestadomu.cz/domaci-hospic>

[4] FAKULTNÍ NEMOCNICE V MOTOLE.CZ. *Dobrovolnické centrum.* [online] © 2012 (cit. 2020-01-05).

Dostupné z: <http://www.fnmotol.cz/o-nas/dobrovolnickecentrum/>

[5] FLOWEE.CZ. *Dopřejte si skvělou terapii. Jako dobrovolník v nemocnici.* [online] © 2020 (cit. 2020-01-05). Dostupné z: <https://www.flowee.cz/clovek/4745-doprejte-si-skvelou-terapii-jako-dobrovolnik-v-nemocnici>

[6] HESTIA. CZ. *Dobrovolnictví/Hestia.* Legislativa dobrovolnictví-výňatek ze zákona o dobrovolnické službě. [online] © 2020 (cit. 2020-01-05).

Dostupné z: <http://www.hest.cz/cz/pro-organizace/legislativa-dobrovolnictvi>

[7] HESTIA.CZ. *Rukověť dobrovolníka pečujícího o seniora.* [online] © 2020 (cit. 2020-01-05). Dostupné z: <https://hest.cz/cdn/public/rukovet-dobrovolnika-pro-seniory.pdf>

[8] HESTIA. CZ *Metodika dobrovolnictví v sociálních službách.* [online] © 2020 (cit. 2020-03-02). Dostupné z: <https://www.hest.cz/cdn/public/001597.pdf>

[9] HRUŠKA, L.; HRUŠKOVÁ, A.; TOŠNER, J.; PILÁT, M. a kol. *Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR.* Ostrava: ACCENDO. [online] ©2018 (cit. 2020-02-5).

Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx> ·

[10] KOUS. CZ. *Svět dobrovolnictví*. [online] © 2020 (cit. 2020-03-02).

Dostupné z: <https://www.kous.cz/images/dokumenty/svet-dobrovolnictvi.pdf>

[11] MASARYKŮV ONKOLOGICKÝ ÚSTAV. CZ. *Dobrovolníci v MOÚ*. Projekt dobrovolnictví v MOÚ, [online] © 2009-2020 (cit. 2020-03-02).

Dostupné z: <https://www.mou.cz/dobrovolnici-v-mou/t2177>

[12] MEDICÍNA PRO PRAXI. CZ. *Dobrovolník pro onkologii*. [online] © 2012 (cit. 2020-03-02). Dostupné z: <https://www.medicinapropraxi.cz/pdfs/med/2012/04/12.pdf>

[13] MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY. CZ. *Historie dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních v ČR; Dobrovolnictví v zahraničí*. [online] © 2010 (cit. 2019-12-10). Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/historie-dobrovolnictvi-ve-zdravotnickych-zarizenich-v-cr-dobrovolnictvi-v-zahranici_3135_3.html

[14] MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY. CZ. *Přehled nejčastějších typů dobrovolnické činnosti*. [online] © 2020 (cit. 2020-01-03) Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/prehled-nejcastejsich-typu-dobrovolnickych-cinnosti-_3134_3.html

[15] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. CZ. *Rozvoj dobrovolnictví v ČR*. [online] © 2018 (cit. 2020-02-03).

Dostupné z: www.mvcr.cz/./04-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-navrh-koncepce-pdf.aspx

[16] MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY. CZ. *Kdo je dobrovolník*. [online] © 2020 (cit. 2020-03-02).

Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/kdo-je-to-dobrovolnik_3511_3.html

[17] NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ. CZ. *Všeobecná deklaráce o dobrovolnictví* [online] © 2020 (cit. 2020-02-03).

Dostupné z: <http://www.nicm.cz/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi>

[18] ŠOJDROVÁ, M. *Dobrovolnictví za našimi hranicemi, příklady dobré praxe 2007*. In: *Dobrovolnictví bez hranic: Kroměříž, klub UNESCO, 2007* sborník z konference. [online] © 2007 (cit. 2020-02-03).

Dostupné z: <http://www.unesco-kromeriz.cz/documents/publikace/25/dobrovolnictvi-bez-hranic-14-a-15-kvetna-2007.pdf>

[19] SPOLEČNĚ K ÚSMĚVU. CZ. *Informace pro dobrovolníky ve zdravotně sociálních dobrovolnických pramenech*. [online] © 2020 (cit. 2020-03-05).

Dostupné z: <https://www.spolecnekusmevu.cz/wp-content/uploads/2019/03/MP-Informace-pro-dobrovolníky.pdf>

[20] ZÁKONY PRO LIDI. *Zákony pro lidi*. Sbírka zákonů. [online] ©2010-2019 (cit. 2019-12-10). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>

[21] ZÁKONY PRO LIDI. *Zákony pro lidi*. Sbírka zákonů. [online] © 2010-2020 (cit. 2020-01-05). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
AMÉLIE	psychosociální pomoc pro onkologicky nemocné a jejich blízké
apod.	a podobně
a.s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
cit.	citováno
com.	doména
CZ	Česká republika
č.	číslo
ČR	Česká republika
ECONNET	(Easy connection) Občanské sdružení
FLOWEE	médium nového světa
FN	Fakultní nemocnice
HESTIA	Centrum pro dobrovolnictví
IAVE	International Association for Volunteer Effort (Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí)
Ing.	Inženýr
kol.	kolektiv
MOÚ	Masarykův onkologický ústav
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZČR	Ministerstvo zdravotnictví České republiky
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
např.	například
NICM	Národní informační centrum pro mládež
NNO	Nestátní nezisková organizace

odst.	odstavec
OOS	Organizace občanské společnosti
R	Respondent
resp.	respektive
RVNNO	Rada vlády pro nestátní neziskové organizace
s.	strana
Sb.	sbírka
s.r.o.	Společnost s ručením omezeným
tj.	to je
tzv.	tak zvaný, tak zvaně
TBC	Tuberkulóza
USA	United States of America (Spojené státy americké)
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
VFI	Volunteer function inventory (inventář dobrovolnických služeb)
www	World Wide Web (celosvětová komunikační síť)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1	Počet akreditací v letech 2003 až 2017.....	28
Obrázek č. 2	Schéma postupného nabalování respondentů, kteří se zúčastnili našeho výzkumu v rámci techniky sněhová koule.....	57
Obrázek č. 3	Nový model zakotvené teorie.....	73

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	Struktura tří perspektiv nahlížení na fenomén dobrovolnictví.....	16
Tabulka č. 2	Sociodemografická data respondentů.....	60
Tabulka č. 3	Motivace.....	60
Tabulka č. 4	Přínos a úskalí.....	63
Tabulka č. 5	Rodina a přátelé.....	67
Tabulka č. 6	Psychická zátěž.....	70

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1	Rozhovor.....	97
Příloha P2	Všeobecná deklaráce i dobrovolnictví.....	99

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR

Hana, žena, 44 let, maturita, vdaná, PR manažerka, 2 roky

1. Jaká motivace vede dospělého jedince k rozhodnutí, stát se dobrovolníkem v onkologickém zdravotnickém zařízení?

„Mohu hovořit pouze za sebe. 😊 V mém případě to bylo letitá péče a úmrtí mé maminky na onkologickou diagnózu. Ještě dlouho po jejím odchodu (asi tři roky) jsem se nemohla rozhodnout, jestli se dobrovolníkem stát či nikoliv? Upřímně jsem měla obavy, co mi to přinese a zda mě to nebude psychicky vyčerpávat. Potom se uviděla ve Frýdecko-Místecké nemocnici výzvu Nadačního fondu pana Pavla Novotného a bylo rozhodnuto.“ 😊

2. S jakými specifiky a úskalími se dobrovolník setkává při své dobrovolnické činnosti v onkologickém zdravotnickém zařízení?

„Opět mohu hovořit z vlastní zkušenosti, za mě je nejtěžší právě to rozhodnutí stát se dobrovolníkem. Když už se proto člověk rozhodne, myslím si, že je připraven a ochoten se v této oblasti vzdělávat a čerpat zkušenosti od letitých dobrovolníků, koordinátorů a věnovat tomu zdarma svůj čas.“

3. Jaké jsou postoje rodiny, přátel či okolí vůči rozhodnutí dobrovolníka vykonávat dobrovolnickou činnost v onkologickém zdravotnickém zařízení?

„Jak jsem již zmiňovala, jelikož jsme měli a máme i nadále ve svém okolí blízké lidi s onkologickou diagnózou, tak všichni víme, jak důležitá je pro pacienta podpora, věnovaný čas, pozornost a vlídné slovo. Takže v naší rodině vnímáme dobrovolnickou činnost za mimořádně důležitou a přínosnou nejen pro samotné pacienty, ale také pro celou společnost!“

4. Jak zvládá dobrovolník psychickou zátěž spojenou s dobrovolnickou činností v onkologickém zdravotnickém zařízení?

„Mé zkušenosti jsou spíše obrácené, pro mě osobně je výkon dobrovolnické činnosti naplňující a přináší mi do života mnoho pozitivního. Já osobně nepociťuji s výkonem služby žádnou zvýšenou psychickou zátěž, naopak mě to velmi nabíjí, poznávám řadu nových lidí, na chvíli se zastavím a pravidelně si tak uvědomím, co je v životě opravdu důležité!“

5. Jaký přínos a jaké negativa má pro dobrovolníka dobrovolnická činnost v onkologických zdravotnických zařízeních?

„Mám zkušenosti s výkonem služby ve více zdravotnických zařízeních, na různých odděleních a všude se setkávám s vřelým přijetím ze strany personálu. Mohu upřímně říci, že na odděleních, kde působím, máme až "familiární vztahy". Pravidelně dostávám zpětnou vazbu a nesmírně mě těší, když se od personálu dozvím, že i pacienti pookřáli a měli radost z návštěvy. Dobrovolnictví mi přináší obrovskou radost a naplnění mého života.“

P II: VŠEOBECNÁ DEKLARACE O DOBROVOLNICTVÍ

Schváleno mezinárodní správní radou IAVE (Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí) na 16. světové konferenci dobrovolníků, konané v Amsterdamu v lednu roku 2001, který byl Mezinárodním rokem dobrovolníků.

Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva-touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.

V době globalizace a nepřetržitých změn se svět stále zmenšuje, je složitější a vzájemná závislost vzrůstá.

Dobrovolnictví, individuální nebo skupinová činnost, umožňuje:

- Udržovat a posilovat takové lidské hodnoty jako jsou družnost, zájem o druhé a služba jiným lidem,
- aby jednotlivci mohli uplatňovat svá práva a odpovědnost jako příslušníci komunity a aby se zároveň mohli po celý život učit a růst, realizovat veškerý svůj lidský potenciál,
- propojení navzdory rozdílům, které nás neustále rozdělují, abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách a abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly a mohli jsme utvářet náš kolektivní osud.

Na úsvitu nového tisíciletí se dobrovolnictví stalo nepostradatelným prvkem každé společnosti. Účinně a prakticky převádí deklaraci Spojených národů, kde se praví: "My, lid," máme moc změnit svět, do běžného života.

* * * * *

Tato deklarace podporuje právo všech žen, mužů a dětí svobodně se sdružovat a dobrovolně pracovat bez ohledu na kulturní a etnický původ, věk, pohlaví, tělesný stav a společenské nebo ekonomické postavení. Všichni lidé na celém světě by měli mít právo nabídnout jiným lidem a jejich komunitám svůj čas, schopnosti a energii prostřednictvím individuální či kolektivní činnosti a bez nároku na odměnu.

Chceme rozvoj dobrovolnictví, které by:

- Pomohlo zapojit celou komunitu do identifikace a řešení jejich problémů,

- povzbuzovalo mládež a pomáhalo jí, aby se vedení prostřednictvím služby stalo pro ni trvalou součástí života,
- mluvilo za ty, kteří nemohou mluvit sami za sebe,
- umožnilo dalším lidem se do dobrovolnictví zapojit,
- doplňovalo, avšak nenahrazovalo odpovědnou činnost jiných sektorů i úsilí placených pracovníků,
- umožnilo lidem získat nové znalosti a dovednosti a plně rozvinout svůj potenciál, sebedůvěru a tvořivost,
- podporovalo rodinnou, komunitní, národní i globální solidaritu.

Jsme přesvědčeni, že je společnou odpovědností dobrovolníků a zároveň i organizací a komunit, v nichž působí:

- Vytvářet prostředí, v němž dobrovolníci mají smysluplnou práci, která umožňuje dosáhnout dohodnutých výsledků,
- definovat kritéria pro účast dobrovolníků, tedy i podmínky, za nichž by organizace a dobrovolník mohli své závazky ukončit, dále pak rozvíjet způsoby, jak činnost dobrovolníků řídit,
- poskytovat dobrovolníkům a osobám, jimž slouží dostatečnou ochranu před riziky,
- poskytovat dobrovolníkům vhodné školení, pravidelné hodnocení a uznání,
- zajistit přístup pro všechny odstraněním veškerých bariér - fyzických, ekonomických, společensko-sociálních a kulturních - bránících jejich účasti.

* * * * *

V souladu se základními lidskými právy, která jsou vyjádřena v Deklaraci lidských práv Spojených národů a se zásadami dobrovolnictví a odpovědností dobrovolníků a organizací, v nichž působí, se obracíme na:

1. Všechny dobrovolníky, aby projevili své přesvědčení, že dobrovolnická činnost je tvůrčí a zprostředkující síla, která:

- Vytváří zdravé, udržitelné komunity, které uznávají důstojnost všech lidí,
- umožňuje všem lidem uplatňovat práva lidských bytostí a tím zlepšit vlastní život,

- pomáhá řešit společensko-sociální, kulturní, hospodářské a ekologické problémy,
- pomocí celosvětové spolupráce utváří lidštější a spravedlivější společnost.

2. Vedoucí představitele:

- Ve všech oblastech, aby se spojili a vytvořili silná, viditelná a účinná místní a národní "dobrovolnická centra" - základní vedoucí organizace dobrovolnictví,
- vlád, aby zajistili pro všechny právo na dobrovolnou činnost, aby odstranili veškeré právní překážky bránící účasti na dobrovolné činnosti, aby zapojili dobrovolníky do své práce a poskytli nevládním organizacím prostředky i podporu pro účinnou mobilizaci a vedení dobrovolníků,
- v podnikání, aby povzbuzovali své zaměstnance a pomáhali jim působit v komunitě jako dobrovolníci a aby vyčlenili lidské i finanční zdroje pro rozvoj infrastruktury nezbytné pro podporu dobrovolnictví,
- v médiích, aby přinášeli příběhy dobrovolníků a poskytovali informace, které by lidi povzbuzovaly a pomáhaly jim zapojit se do dobrovolných činností,
- v oblasti vzdělávání, aby vedli lidi všech věkových skupin a pomáhali jim zapojit se do dobrovolných aktivit a aby lidem vytvářeli možnosti uvažovat o jejich službě a učit se z ní,
- církví, aby potvrdili dobrovolnictví jako správnou odpověď na duchovní výzvu sloužit všem lidem,
- nevládních organizací, aby vytvořili pro dobrovolníky přátelské organizační prostředí a aby vyčlenili lidské a finanční prostředky nezbytné pro účinné začlenění dobrovolníků.

Obracíme se na Spojené národy, aby:

- Vyhlásily toto desetiletí jako "Dekádu dobrovolníků a občanské společnosti" a stvrdily tím nezbytnost posílit instituce svobodných společností,
- uznaly logo - "červené V" za univerzální symbol dobrovolnictví.

IAVE vyzývá dobrovolníky a vedoucí představitele ze všech oblastí na celém světě, aby se partnersky spojili na propagaci a podporu účinného, všem přístupného dobrovolnictví, symbolu solidarity všech lidí a národů. IAVE vyzývá globální komunitu dobrovolníků, aby tuto Všeobecnou deklaraci o dobrovolnictví studovali, diskutovali o ní, schválili ji a naplnili.